AKADEMİK ARASTIRMALAR DERGİSİ

Mayıs 2009 – Temmuz 2009
Yıl : 11 Sayı : 41

JOURNAL OF ACADEMIC STUDIES

May 2009 – July 2009
Volume : 11 Number : 41

Maestro

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Yıl: 11 Sayı: 41
Mayıs 2009 - Temmuz 2009
3 Aylık Hakemli Uluslararası Akademik Dergi
Yaygın Süreli Yayın

Maestro İnsan Kaynakları Eğt. Yat. ve Danışmanlık Hizm. Tic. A.Ş. adına
Sahibi/Publisher
Dr. Ali BAYRAM

Yazı İşleri Müdürü
Managing Editor
Abdullah UYSAL

Yayın Kurulu/Editorial Board
Prof. Dr. Vildan SERİN
Prof. Dr. Burhan KUZU
Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN
Prof. Dr. Büşra ERSANLI
Prof. Dr. Nazif SHAHRANI
Prof. Dr. Henry GLASSIE
Prof. Dr. Leonid R. SYKIAINEN

Türkçe Redaktör
Turkish Proofreader
Yrd. Doç.Dr. Recep USLU

İngilizce Redaktör
English Proofreader
Irene C. AÇIKGENÇ

Baskı:
Bakanlar Medya
Kısıklı Mah. Ferah Cad. Darıcılar Sk. No:1
Çamlıca-Üsküdar/İstanbul

Dağıtım/ Distribution :
Kültür Dergi Dağıtım

Gönderilen Yazılar İade Edilmez.

JOURNAL OF ACADEMIC STUDIES

Volume: 11 Number: 41
May 2009 – July 2009
Peer Reviewed Quarterly
International Academic Journal

Akademik Araştırmalar Dergisi aşağıdaki indekslere dâhil edilmiştir.

- Index Islamicus
- EBSCO elektronik veri tabanı
- Sociological Abstracts
- Worldwide Political Science Abstracts

The Journal of Academic Studies is indexed in:

- Index Islamicus
- EBSCO data base.
- Sociological Abstracts
- Worldwide Political Science Abstracts

HABERLEŞME / CORRESPONDENCE

Yönetim Yeri, İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Müdür Adresi

Akademik Araştırmalar Dergisi
Bulgurlu Mah. Huzurevler Cad. Sevgi sok.
Elagöz Ap. 3/2 Üsküdar/ İSTANBUL
Tel : +90 216 461 19 83
Fax : +90 216 523 74 59

URL : http://www.academical.org
E-mail: info@academical.org
akademik.arastirmalar.dergisi@gmail.com

Maestro Danışmanlık A.Ş.
Bulgurlu Mah. Huzurevler Cad. Sevgi sok.
Elagöz Ap. 3/2 Üsküdar/ İSTANBUL
Tel : +90 216 461 19 83

URL : http://www.maestrodanismanlik.com.tr

ABONE HİZMETLERİ / SUBSCRIPTIONS
E-mail: info@academical.org
Tel : +90 216 461 19 83
Fax : +90 216 523 74 59

© Dergide yer alan yazıların yayın hakkı **Maestro Danışmanlık A.Ş.**'ne aittir.
Kaynak göstermek kaydıyla alıntı yapılabilir.
© Copyright by **Maestro Danışmanlık A.Ş.** Articles can be quoted provided that reference is given.

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Mayıs 2009 - Temmuz 2009
Yıl : 11 Sayı : 41

JOURNAL OF ACADEMIC STUDIES

May 2009 - July 2009
Volume : 11 Number : 41

Maestro

İÇİNDEKİLER

Kemal Özden Şammas Salur	Modern Kentleşme: Kimlik Bunalımı ve Yabancılaşma	1
Fatih Demirci	Osmanlı'da Siyasal Temsil Anlayışının ve Pratiğinin Gelişimi: 19. Yüzyıl Üzerine Bir Değerlendirme	13
Ahmet Öğreten	Ereğli Kömür Madeni Havzasında Madenci Kadınlar	35
Ömer Karaoğlu	II. Meşrutiyet Dönemi'nde İslamcılar ve İktisat Tasavvuru	73
Durmuş Tatlılıoğlu	Hindistanda Dini ve Sosyal Yapıya Kısa Bir Bakış	99
Mustafa Koç	Dindarlık ve Kendini İzleme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma	127
Cengiz Şimşek	Yaratıcı Düşünmeyi Öğretme Uygulamalarında Rusya Örneği	145
Akif Karatepe Süleyman İncekara	Türkiye'de Coğrafya Öğretim Programı Bölge Kavramında Değişiklikler	163
Bülent Evirgen	Örgütsel Davranışta Eğitim Aracı Olarak '12 Öfkeli Adam'	175

Nur Aral Ömer Yiğit Aral	Ressam Mihri Müşfik: Türk Resmi ve Sanat Eğitiminde Bir Kadın Öncü	187
Sema Etikan Volkan Uzun	XVI. Yüzyıla Ait Tarih Konulu Bazı Osmanlı Minyatürlerinde Tasvir Edilen Halılar	197
(Kitâbiyat) Kemal Özden	Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim	213
	Katılımcı Listesi	215

Akademik Araştırmalar Dergisi 2009, Sayı 41, Sayfalar 35-72

EREĞLİ KÖMÜR MADENİ HAVZASINDA MADENCİ KADINLAR

Ahmet ÖĞRETEN*

Giriş

Batı dünyasında gerçekleşen sanayi devriminin enerji kaynağı maden kömürüdür. Maden kömürü, Osmanlı Türkiyesinde 19. yüzyılın ikinci çeyreği başlarında Ereğli civarında bulundu. Ancak yaşanan problemler üretimi bir süre geciktirdi. Kısa süren ve yabancı işçi istihdamı ile yapılan deneme üretiminden sonra madenler, işletilmek üzere yerli sermaye ile oluşturulan altı ortaklı bir kumpanyaya verildi. Kumpanya üretim işini, "madenci" veya "madenci esnafı" adı verilen taşeronlara yaptırdı. Kömür üretimi işiyle uğraşan ve ocak işleten bu madenciler arasında kadınların da yer aldığı görülmüş ve bu çalışmada ele alınmıştır. Halbuki yakın zamanlara kadar genelde, Osmanlı döneminde kadının sosyo-ekonomik alanda bir aktiviteye sahip olmadığı görüşü hakimdi. Araştırma sonuçları bu iddiaların tersine, her dönemde olduğu gibi Osmanlı döneminde de Türk kadınının sosyo-ekonomik alanda yer aldığını göstermiştir. Madencilik, sosyo-ekonomik alanın en zor kollarından biridir. Anadolu'nun Kuzey-Batısında Karadeniz sahillerinde bulunan Ereğli madenciliğine kadar, kömür madenciliği alanında ciddi bir tecrübeye sahip bulunmayan Osmanlılar, yabancı madenci istihdam ederek başladıkları bu işte zamanla tecrübe sahibi olmuşlar, elde ettikleri bu tecrübe ile sektörde faaliyet göstermişlerdir. Çalışma bu bakımdan önemlidir. 1878 yılından itibaren maden ocakları numara verilerek adlandırılmıştır. 1909 yılına kadar numara verilmiş ocak sayısı 385'tir. Kumpanya döneminden başlayan ve 1865 yılından itibaren Bahriye Nezareti idaresi döneminde gelişen altyapıya ilaveten, kömürün üreticiden alımına ödenen bedelin artırılması, vergilerin peyder pey düşürülmesi, madenciliğe olan ilgiyi artırmıştır. Ereğli Madenlerinde 1867 yılına kadar uygulanmış belli bir kanun veya mevzuat olduğuna dair bir tespit yapılamamıştır. Bu tarihe kadar mali bakımdan geleneksel Osmanlı vergi mevzuatı uygulanmıştır. 1867 yılında yalnız Ereğli Madenlerine mahsus olarak yapılan 100 maddelik mevzuat, madenlerin devletleştirildiği

1942 yılına kadar bir takım değişiklik ve yargı içtihatları ile birlikte yürürlükte kalmıştır. 1865 yılında başlayan Bahriye Nezareti idaresi 1908 yılına kadar sürmüştür.

Bu çalışmada, sanayinin ihtiyacına uygun kömürün bulunduğu Ereğli Maden Havzası'nda, başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine kadar maden üretiminde faaliyet gösterip patronluk yapmış madenci Osmanlı kadınları ele alınmıştır. Çalışma yapılırken Osmanlı Arşiv kaynakları (BOA) yanında Zonguldak'ta Zonguldak Karaelmas Üniversitesinde (ZKÜ) ve Türkiye Taşkömürü Kurumu Eğitim Dairesi Arşivinde (TTKEDA) bulunan Osmanlı Dönemi yazılı kayıtlarından, Cumhuriyet Arşivinden (BCA) ve bazı araştırma eserlerinden istifade edilmiştir.

I.1. İktisadi Hayatta Osmanlı Türk Kadını

Türk toplumunun kadına verdiği önem ve değer, Türk tarihinin en eski kaynaklarından olan Tarihî Türk destanlarından bugüne bir kayba uğramadan devam edegelmiştir. Türk devletlerinde hakan eşleri olan hatunlar, hakanlığın bütünleyici bir unsuru olmuşlardır[1]. Batı toplumlarında birkaç asır öncesine kadar kadınlar, şeytan ve murdar mahluk olarak görülür, diğer toplumlarda değer vermeye lâyık görülmezken Türk toplumunda kadın, hiç bir ayrıma tabi tutulmamış, her türlü medeni hakka sahip olmuştur[2].

Türk kadını, bakiyeleri günümüze kadar gelen, toplum menfaatine yapılmış girişim ve yatırımlarıyla da insanlık alemine çağlar boyu örnek olmuştur. Selçuklu döneminde Gevher Nesibe Sultan'ın 1204 yılında yapımına başlanan ve 700 yıl Anadolu insanına hizmet veren Kayserideki Daruşşifası, Mengücük Beyi Ahmed Şah'ın eşi Turan Melik'in Divriği'de yaptırdığı Daruşşifa, Kütahya Yoncalı Ilıcasında I. Alâeddin Keykubad devrinde saray mabeyincilerinden Ramazanü'l-Hâcib'in kızı tarafından 1233'te yaptırılan kaplıca binası, Amasya Hatuniye Ilıcası ve Yâkutiye Mahallesinde bulunan 1308 vakfiye tarihli Daruşşifa Selçuklu devri hanımlarının bilinen eserlerindendir. Bu eserler, Türk kadınının hayır severliği kadar girişimciliğini ve dünyaya bakış açısını ortaya koyan örnek eserlerdir. Osmanlı devrinin kadınları tarafından yaptırılan sağlık merkezlerinden ilki Manisa'daki Ayşe Hafsa Sultan Bimarhanesi (1522), Batı dünyasında ruh hastalarının ateşe atılıp yakılarak izale edildiği bir çağda ruh hastalarının tedavisi için Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi tarafından yaptırılmıştır. İstanbul'da 1539'da yapımına başlanan Haseki Külliyesi, Üsküdar Topbaşı Bimarhanesi, Edirnekapı Medrese ve Bimarhanesi, Bezmiâlem Valide Sultan'ın yaptırdığı Gureba Hastanesi (1845), İstanbul Zeynep Kâmil Hastanesinin kurucularından biri de kadındır[3].

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, Osmanlı Türk kadını, birer sosyal yardım ve hizmet kuruluşu olarak yaygın bulunan vakıfların oluşma-

sında önemli bir yere sahiptir. Tespitlere göre Osmanlı vakıf kuruluşlarından üçte biri kadınlar tarafından tesis edilmiştir. Orta Anadolu kentlerinden olan Amasya üzerine yapılan çalışmalarda, 12.-16. yüzyıllarda Amasya'da kurucusu belli 50 adet vakıf kuruluşundan sekizi kadınlar tarafından kurulmuştur[4]. Diğer bir tespite göre, 18. yüzyılda Anadolu'da kurulan vakıfların yüzde 17,03'ünü Osmanlı kadınları kurmuştur[5]. Her biri birer sosyal ihtiyacı karşılayan bu vakıfların kuruluşu, öncelikle sosyal ihtiyaçların tespiti ve tespit edilen ihtiyaçların karşılanması yolunda üretilmiş birer projedir. Ayrıca bu eserler, yapılıp kendi haline bırakılan kurumlar olmayıp dünya yaşadıkça yaşamak üzere sürekli gelir kaynağı tahsis edilmiş olan kurumlardır. Yeryüzünde yaşayan insanların ve diğer diğer canlıların sorunlarını görebilmek, bu sorunların çözümünü düşünmek ve çözüm üretmek, üstelikte çözüm yolunda yüksek bedeller ödemeye katlanmak, Türk kadının ayırt edici, müstesna bir özelliğini göstermektedir.

İktisadi hayatı büyük ölçüde hayvancılığa dayalı eski Türk toplumunda aktif rol üstlenen kadınlar, ailenin mali işleri ile ilgilenip geçimine katkıda bulunacak çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ayrıca top oynamak, güreş, avcılık, kayak, ata binip ok atmak gibi siportif faaliyetlerde de bulunmuşlardır[6].

Anadolu Türk kadını da ilk dönemlerden itibaren sosyal hayatın içerisinde erkeklerle birlikte daha etkili bir görüntü çizmiştir. Kayseri'de dokumacılık yapan Bacılar, Moğol istilasına karşı erkeklerle birlikte direnmişler ve bizzat çatışmalar içinde yer almışlardır. Bu kadınların, Anadolu dokuma sanayiinin gelişmesinde büyük hizmetleri olmuştur. Osmanlı kadınları da iddia edildiği gibi, toplumdan soyutlanmamış, aksine, ticaret faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Çamaşırhane işleten, köle ticaretiyle uğraşan kadınlar olmuştur. Gayrımenkul alım satımı ile uğraşan kadınların olduğu bilinmektedir. 17. yüzyıl tereke defterleri üzerinde yapılan incelemeler, kadınların üçte birinin ev sahibi olduğunu göstermiştir. Şehirlerde dükkân ve atölye sahibi hanımlara rastlanmıştır. Bursa ipekli sanayiinde üretim yapan tezgâhlardan üçte birinden fazlası kadınlara aittir. Kadınlar bilhassa tekstil alanında ürettikleri ürünlerini çarşı ve pazarlarda satarak ticaret faaliyetinde bulunmuşlardır. Kadınların tereke defterlerinde görülen mal varlıkları, kendilerine gelir getirecek ekonomik bir faaliyette bulunduklarının ispatıdır[7].

Osmanlı iktisadi hayatında "mudarebe" diye bilinen, yapılan ticaretten belli bir oranda kâr alma esası üzerine, sermaye vererek ticarî ortak olan kadınlara rastlanmıştır. 1521-1524 tarihlerine ait Üsküdar Kadılığı kayıtları üzerinde çalışma yapan Amerikalı araştırmacı Yvonne Seng'in araştırmasına göre, hacimli bir yatırım ortaklığının 12 yatırımcı ortağından üçü kadındır. Hicri 969-971 (1561-1564) yıllarının kadı kayıtlarını kapsayan 3 numaralı Galata Hüccet Defteri'nde kazanç ortaklığı yöntemi ile ticarî sermaye toplayan bir ticaret adamına sermaye verenler arasına Fatıma Hatun adlı bir kadının 1.000 akçe sermaye ile katıldığı görülmektedir (1563). 1583 tarihli Ankara Şeriye Sicili'ne göre Aişe adlı bir kadın böyle bir ortaklığa 9.400 akçe ile katılmıştır[8].

XVII. yüzyılda Bursa ve Kayseri kadınlarının sosyo-ekonomik hayattaki etkin faaliyetlerini gören araştırmacı R.C.Jannings, bunu Türk gelenekleri-ne bağlamıştır. 1800-1801 yıllarında Yafa kadınlarının ekonomik faaliyetlerini ele alan çalışmada, kadınların ticaret şirketlerine para yatırdıklarını, şirketlere ortak olduklarını, bazı ticari ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösterdiklerini tes-pit eden A. Shmuelevitz, Arap kadınlarının da Türk kadını kadar sosyo-ekonomik hayatta yer aldıklarını ifade etmiştir[9]. Ancak burada Arap kadınının sosyo-ekonomik hayattaki rolüne örnek gösterilen Yafa'nın bin yıldan fazla Türk idaresi ve kültür alanında kaldığı gözden uzak tutulmuştur.

XIX. Yüzyılda Osmanlı coğrafyasında dolaşan Batılı bayan seyyahlar-dan biri olan Lady Hornby, Türk kadınını erkeklerle karşılaştırarak daha üstün meziyetli bulmuştur. Türk kadınlarının, kazanma yöntemleri hakkında bir bilgi vermeksizin, erkeklerden daha zengin oldukları tespitine varmış ve tespitini, "Bu milletin kadınlarının erkeklerinden daha zengin oldukları kanaatindeyim" diyerek ifade etmiştir[10].

XX. Yüzyıl başlarında Osmanlı Devletinin son zamanlarında, Osmanlı kadınının sosyo-ekonomik alandaki rolünde ve girişimcilik ruhunda önemli iler-leme kaydedildiği görülmektedir. Bunlardan en dikkat çekici ve kapsamlı örnek Birinci Dünya Savaşı yıllarındadır. Savaş ve siyasi belirsizlikler sermaye tara-fından her zaman tehdit olarak algılanmıştır. Böyle bir tehdide rağmen savaşın şiddetle devam ettiği 1917 yılında üç Osmanlı kadını bir araya gelerek önemli bir girişime imza atmışlardır. Fatıma Hasene, Fatıma Zehra ve Ayşe İzzet adın-daki üç hanım, merkezi İstanbul'da olmak üzere, hanımların ihtiyaçlarına yöne-lik her türlü eşyayı imal, dikiş ve satışa müteallik, her nevi taahhüdü ifa etmek üzere elli sene müddet ve 30.000 Lira sermaye ile Hanımlara Mahsus Eşya Pa-zarı Osmanlı Anonim Şirketi adında bir şirket kurmuşlardır. Şirketin kuruluşu 13 Mart 1333 (1917) tarihinde Maliye ve Nafia Dairesince, 31 Mart 1333 (1917)'da da Şurâyı Devlet'te kabul edilmiştir[11].

Eski Osmanlı kentlerinden hemen hepsinde "Kadınlar Pazarı", "Karılar Pazarı", "Kadınlar Çarşısı", "Avrat Pazarı" ve benzeri isimlerle bilinen yerler vardır. İşte buralar özellikle kadınların ticari faaliyetleri için tahsis edilmiş ve yüzyıllarca faal kalmış yerlerdir. Batı'da gelişme gösteren sanayi devrimi, bu devrimin dışında kalan bütün dünyayı etkilemiş, geleneksel yöntemlerle üretim yapan bütün küçük işletmelerin zamanla kapanmasına sebep olmuştur. Osmanlı coğrafyası da bu olumsuz etkiden nasibini almış, diğer küçük işletmeler gibi ka-dınların sahibi olduğu işletme ve üretim tezgâhları da sanayi devriminin ürünleri ile rekabet edememiş, zamanla faaliyetine son vermiştir[12]. Pek çok üretim alanı-nı etkileyen bu darbeden kadınların ticari faaliyetlerini yürüttükleri Pazar ve iş kolları da payını almıştır. Ayrıca bu pazarlardan geriye kalabilenler, son dö-nemde ağırlaştırılan vergiler ile üreticinin ürününü doğrudan tüketiciye sunma-sını engelleyen mevzuatdan da büyük darbe almış ve çoğu yerde tamamen sön-müştür. Üretim ve ticareti tarım ve hayvancılık ürünlerinden ibaret olan bazı

"kadın pazarları" günümüzde hala canlılığını korumaktadır. Canlılığını koruyan bu pazarlara verilebilecek en güzel örneklerden birkaçı Ereğli Kömür Madeni Havzasına civar bulunan Bartın, Ereğli ve Alaplı Karılar Pazarlarıdır[13].

Osmanlı şehirlerinde genel durum bundan ibaretken, nüfusun çoğunluğunun yaşadığı kırsalda geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılıkta, kadın ve erkeğin yapabileceği işler, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, mutad ve doğal bir görev taksimi içinde paylaşılır ve ailenin geçimi, ortaklaşa yürütülürdü[14]. Durum günümüzde de aşağı yukarı aynen devam etmektedir. Ayrıca hemen her Türk evinde en az bir üretim tezgahı vardır. Bunlar halı-kilim, keten bezi, pamuklu bezler, yün ve pamuk eğirme tezgâhları, nakış, dikiş ve tarım ürünlerinin işlenmesi ile elde edilen çeşitli gıda maddeleri ile en azından bir ailenin kendi kendine yeterli olacak ekonomik faaliyetlerdir.

I.2. Osmanlı Türk Kadınının Çalışma Prensipleri

Ereğli Maden Havzası'nda kadın müteşebbislerin madencilik sektöründe görüldükleri dönemlere yakın bir zamanda Osmanlının Başkenti İstanbul'a gelen (1874) İtalyan yazar Edmondo de Amicis'in Osmanlı kadınları hakkındaki tespitleri dikkat çekicidir: "Osmanlı toplumunun şehir hayatında, hizmetçisi olmayan kadınlar kendi işlerinde çalışırlar. Kadınların kendi işlerinde çalışmaları nüfuz ve itibarlarını yükseltir"[15]. "Günlük hayatta kadınların kendi işlerinde çalışmaları doğal görülmekle birlikte, bir kadını, çalışmasından menfaat sağlayabilmek için çalıştırabilecek erkeğe rastlanmaz"[16].

Türkün tarihi kadar köklü geçmişi olan halısı ve tekstili, binlerce yıldan beri Türk kadını eliyle üretile geldiği, yakın zamana kadar hemen her hanede dokuma tezgâhı başta olmak üzere bir üretim faaliyetinin olduğu, bu tezgâhlarda dünyanın nadir ve nadide Türk kumaşlarını ve halılarını dokuyanların çoğunlukla Türk kadınları olduğu gerçeğini görmemek mümkün değildir. Ancak, İtalyan Edmondo de Amicis'in de tesbit ettiği gibi Türkler sırf para kazanmak için kadınlarını başkalarının işlerinde çalıştırmayı zillet saymışlardır. Türk kadınlarının başkalarının işinde çalışmalarına bir tek yerde rastlanır. Türkler, ancak komşuluk ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde karşılıklı keşik, imece, diğer bir deyimle münavebe usulü çalışmak suretiyle birbirleri ile yardımlaşırlar, birbirlerinin işlerinde çalışırlar[17].

Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devletinde gerçekleşen sanayi işletmelerinin doğuşu ile birlikte sanayi kuruluşlarında erkeklerle birlikte kadınların da çalışmakta oldukları görülür. Perrot, Bursa'da gezdiği bir dokuma tezgâhında yüz kadar kadın işçinin çalıştığını nakletmektedir. İstanbul Kibrit Fabrikasında çalışan 201 işçiden 121'i kadın ve genç kızlardan oluşuyordu[18].

I.3. Sosyal ve Siyasal Alanda Osmanlı Kadını

Türklerde devlet kültürünün var olduğu en eski devirlerden itibaren hükümdar eşlerinin "Hatun" ünvanı ile devletin idari işleri ile ilgilendiği, devlet meclisinin doğal bir üyesi olduğu bilinmektedir. Hatunlar arasında devlet başkanlığı yapanlar, naib sıfatı ile devlet idare edenler vardır. Türk devletlerine yabancı ülkelerden gelen elçilerin kabulünde hatunlar da hazır bulunur, bazen elçileri ayrıca kabûl ederlerdi[19].

Mutlak hakimiyetin var olduğu ülkelerde siyaset; hanedan efradı ve bürokratların kendi aralarındaki rekabetten ibarettir. Toplumun geniş kitleleri siyasetin dışındadır. Osmanlı kadını da siyasetin dışında kalan bu büyük kitlenin içindedir.

Buna rağmen Osmanlı Türk kadınının tamamen sosyal hayattan kopuk, hayati önem taşıyan siyasal ve sosyal gelişmeler karşısında kayıtsız kaldığını söylemek imkânsızdır. IV. Mustafa'nın kısa süren saltanatı sırasında aşırı fiyat artışından sıkılan İstanbul kadınları piyasayı denetlemekle yükümlü İstanbul kadısının konağını basmışlardır. Kadının kaçıp kurtulmasından sonra Cuma selamlığına çıkan padişahın yolunu kesen kadınlar kendi usüllerince artan fiyatları protesto etmişlerdir (1 Mayıs 1808)[20].

Osmanlıda zaman zaman görülen toplumsal hareket ve ayaklanmalarda da, ilk sırada kadınlar görülür. Silahlanırlar, toplanırlar, içine vezirlerin saklandığı arabaları durdururlar, küfürler yağdırırlar, ellerinde taşlarla hücum ederler ve kuvvete kuvvetle karşı koyarlardı[21].

Moğol istilasına karşı Kayseri'de erkeğiyle birlikte direniş gösteren Türk kadını, yüzyıllar sonra 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Erzurum'u işgale kalkışan Rus Ordusuna aynı metanetle karşı koyarak destanlar yazdırmıştır. Türk kadınının Milli Kurtuluş Hareketindeki rolü, ülke savunması için vermiş olduğu mücadeleyi ve toplum içindeki yerini ortaya koyması bakımından önemlidir[22].

Osmanlı sosyal hayatında kadın konusu çoğu kere dar kapsamda ele alınmıştır. Osmanlı kadını üzerine yapılan araştırmalarda şehirli kadın, şehirli kadına sembol olarak ta İstanbul kadını karekter seçilmiştir[23]. Osmanlının üç kıtaya yayılmış geniş bir coğrafya olduğu gerçeği âdeta gözden uzak tutulmuştur. Osmanlı Türk kadını için yakıştırılan"...kadın ya lanetle anılan bir sultandır, ya da çocuk yapan, fakat çocuğu üzerinde bile en ufak bir söz hakkı olmayan, alınıp-satılabilen, devredilebilen bir maldır. Saçı uzun aklı kısa bir süs eşyasıdır..."[24] gibi ifade ve görüşler, mesnetsiz, bilimsel veri ve dayanaktan tamamen yoksundur.

I.4. Ereğli Kömür Madeni Havzası'nda Kadın İstihdamı

Son yapılan inceleme ve araştırmalarla, 1841 yılı başından itibaren düzenli kömür üretimi yapılmaya başlandığı tespit edilen Ereğli Kömür Madeni Havzası[25], kısa zamanda geniş kapsamlı, belli başlı istihdam alanlarından biri haline gelmiştir. Havza'da ortaya çıkan bu geniş istihdam alanında görülen işgücü açığını karşılamaya yönelik, önce yabancı ülkelerden işgücü ithali yoluna gidildiği[26], sonra âdeta zorlamaya kadar varan uygulamalar yapıldığı halde[27], madencilik işlerinde kadınların istihdamına rastlanmaz. Maden havzasında kadınların işçi olarak çalıştırılmaları devletin, hukuk ve adalet anlayışına muhalif, aklın doğrularına ve insaf ölçülerine aykırı bir zulüm olarak değerlendirilmiştir. Ereğli Maden Nezareti, Bolu Sancağı Mutasarrıflığından, Maden Havzası'nda ocak önlerinde yığılmış bulunan kömürleri acele nakletmek üzere ihtiyaç duyulan 250 adet kiracı tabir edilen taşıyıcıların, hayvanları, yem ve samanları ile birlikte, Maden Havzası'na gönderilmesini istemiştir. Talep bu iken Maden Havzası'na, hayvanları ile birlikte 50 kadar kadının geldiği görülmüştür. Hayvanları ile kömür taşımak üzere gelen bu kadınlar söz konusu gerekçelerle işe kabul edilmeyip evlerine gönderilmişlerdir (19 Ağustos 1294/31 Ağustos 1878)[28].

Ayrıca Ereğli Maden ocaklarında istihdamı düzenleyen Ereğli Maden Nizamnamesi'nin 21. maddesi, İstihdamı lâzım gelen amele sınıflarından kazmacı, küfeci ve kiracıların Ereğli Sancağı dahilinde bulunan on dört kaza ahalisinden olup, bu kazaların nüfus kayıtlarından 13 yaşından 50 yaşına kadar olan erkek nüfus arasından illetli ve çürükleri ayrıldıktan sonra sağlıklı olanların usûle uygun şekilde madenlere celp olunmalarını öngörmektedir.

Ereğli Kömür Havzası'nda kadınların işçi olarak çalıştırılmaları bu mevzuat ve gerekçelerle reddedildiği sırada Batı dünyasında kadınların adeta köle statüsünde ve çok ağır şartlarda yer altı maden işçisi olarak çalıştırıldıkları bilinmektedir.[29]

Ancak, Cumhuriyetin ilanını takip eden aylarda, *İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası*'nda yayınlanan, Ereğli Maden Havzasında faaliyet gösteren Fransız sermayeli Ereğli Şirketi Osmaniyesi Müdür Muavininin, Ereğli Kömür Madenlerinde Amele Meselesine değinen ifadelerinde, "...Şirket kadın amele istihdam etmemektedir. Yekûnü pek az olarak çalışan bir kısım kadınlar daha ziyade ocak haricinde hafif işlerle meşgul olmaktadır" demesi, muhtemelen savaş yıllarının yarattığı şartların ocak haricinde de olsa, daha önce madencilik sektöründe görülmeyen kadınların Fransızlar tarafından işletilen ocaklarda çalışmaya başladığına işaret etmektedir[30].

Osmanlı tarihinin hiçbir devrinde madencilik sektöründe kadın işçi istihdam edilmediği gibi, Ereğli madenlerine kömür taşımak üzere gelen kadınların evlerine geri gönderilmelerinden 60 yıl sonra medeni dünya, kadınların madencilik sektörü gibi ağır bir işte çalıştırılmalarının doğru olmadığını ancak kavrayabilmiş ve Cenevre'de toplanan Milletlerarası İş Teşkilâtı Umumi Konferan-

sı tarafından, kadınların maden ocaklarında yer altı işlerinde çalıştırılmalarını memnu kılan 1935 tarihli Yeraltı İşleri Mukavelesi kabul edilmiştir[31].

I.5. Ereğli Kömür Madeni Havzasında Madenci Kadınlar

Ereğli Kömür Madeni Havzası'nda 1841 yılından itibaren kömür üretmeye başlayan[32], tamamı yerli sermayeden oluşan altı ortaklı Kumpanya, üretim işini, kendisi doğrudan doğruya istihdam işiyle uğraşmadan taşeronlara yaptırmıştır. Taşeronlar tarafından üretilen kömür, Kumpanyanın önceden belirlediği fiyat üzerinden Kumpanyaya satılmıştır[33]. Bu durumda Kumpanyanın koyduğu şart ve fiyatlarla kömür çıkarmak isteyen herkes, Kumpanyanın bilgisi dahilinde kömür ocağı işletmek üzere faaliyete geçmiştir. Bunlar arasında kadınlar ve kadın ortaklı girişimcilerin olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Avusturya vatandaşı Viko Davidoviç adındaki tüccar ile Osmanlı vatandaşı Doktor Pelgarini ve kızıdır. Bu üç ortak, Ereğli kazasına tâbi taşkömürü madenlerinde üretim yapmak üzere yaptıkları kontrat ile müşterek işletme izni almışlardır. Hatta ortaklardan Hekim Pelgarini Avusturyalı tüccara sermaye olarak 7.000 kuruş borç para da vermiştir. Ancak ortaklar bu girişimden H.1262 (1846) senesi içinde 70.000 kuruş zarar ederek çıkmışlardır[34]. Bu üç ortaklı girişimin bir ortağı olan Hekim Pelgarini'nin ismi verilmeyen kızı, Ereğli Kömür Madeni Havzası'nda tespit edilen ilk kadın girişimcidir.

Ereğli Maden Havzası'nda işçi nitelikli kadın istihdamına rastlanmamakla birlikte, çeşitli yollardan ocak sahibi olan ve maden işleten müteşebbis kadınlara rastlanmıştır. Bu işletmecilerden kendisi açarak ocak sahibi olanlar olduğu gibi, satın alma yoluyla, ya da miras yoluyla ocak sahibi olanlar da vardır. Miras yoluyla ocak sahibi veya hissedarı olanlardan bazıları kendilerinde işletme yapacak güveni görmemiş olsalar gerek ki, kısa zamanda sahip oldukları hisseleri satarak, başkalarına devretmişlerdir.

Ereğli Maden Havzası'nda eşlere maden mirası intikal etmemiştir. Uygulanan mevzuata göre, ocak işleten madencilerin ölümü halinde işlettikleri ocaklar, yalnız çocuklarına miras olarak intikal edebilmiştir. Mevzuata göre, madenler hazine mülkü olup, geliri padişahın hesabına tahsis edilmiştir. Bu münasebetle kömür imali ile uğraşan madencilerden birinin vefatı halinde imalatında bulunan ocak, erkek ve kız evladı varsa onlara intikal eder. Yoksa emlâk-ı şâhâneye intikal eder. Başka verese ve sairesi ocağa bir şekilde müdahale edemez. Fakat çıkarılmış kömür ve ocağın borcu ve benzer bir muamelesi varsa, kanunlara uygun olarak bilcümle vereselerine aittir[35]. Mevzuattan açıkça anlaşıldığı gibi eşlere miras intikal etmemiştir. Dolayısıyla madencilik sektöründe faaliyet gösteren kadınların, kendilerine eşlerinden intikal eden ocaklarla ilgilendiklerini söylemek mümkün değildir.

Osmanlıda kadınların madencilik sektörü içinde yer alışlarının örneklerine Ereğli Kömür Madeni Havzası dışındaki madencilik alanlarında da rastlanmıştır. Bunlardan biri Geyve Maksudiye madenleridir. Geyve'nin Maksudiye Köyü'nde bulunan simli kurşun, bakır, demir, kömür, kalay ve çinko madenleri, Nazlı Hanım ve Ahmed Nazif Efendi tarafından işletilmiş, sonra da hisselerinden bir kısmı Hüseyin Hüsnü ve Zülfikâr Vehbi Beylere satılmıştır (24 Ca 1330/11 Mayıs 1912)[36]. Gebze Kazasına bağlı Hereke ve Kalburca köylerinde simli kurşun, bakır ve flamin madenleri aramak üzere ruhsat alan ortaklar arasında Nefise Hanım adında bir kadın da bulunmaktadır (5 L 1327/20 Ekim 1909)[37]. Mersin'in Tarsus Kazasına bağlı Ulaş Nahiyesinde çıkarılan bakır madeni, Misâfirîn-i ecnebiye Teşrîfatçısı merhum Ahmet Ali Paşa'nın eşi Feride Hanım ve ortaklarına verilirken (21 Ca 1327/10 Haziran 1909)[38], Ankara'nın Haymana Kazasında, Keşişoğlu Nikolaki, Meisoğlu Lazaraki ve Ekendis Yorgaki Efendilere ait maden arama ruhsatı hisselerinden bir kısmı Nimetullah Bey ve Ziyne Hanım'a devredilmiştir (14 Ş 1330/29 Temmuz 1912)[39]. Kastamonu Vilayeti Taşköprü Kazası Gökçeağaç Nahiyesi Hocavakıf Köyündeki Bakır madenini işletme imtiyazı da Ziyne Hanım'a verilmiştir (9 Ra 1331/16 Şubat 1913)[40]. Makriköy Kazası Çiftalan Köyü hudutları içindeki kömür madenini arama ruhsatı hakkının bir kısmı Mercan Hanım'a devredilmiştir (30 R 1334/6 Mart 1916)[41]. Aydın Vilayeti Kasaba Kazası dahilinde linyit kömürü arama ruhsatına sahip Ahmed Nureddin Efendi, bir kısım hisselerini Ayşe İkbal Hanım'a devretmiştir (21 C 1336/3 Nisan 1918)[42]. İstanbul Ortaköy'de bulunan vapur kömürü mağazalarını işletmek üzere Anna adlı bir hanıma ruhsat verilmiştir (4 Ş. 1280/14 Ocak 1864)[43]. Osmanlı kadınlarının madencilik sektöründe bunlara benzer girişim örneklerini daha da çoğaltmak mümkündür.

Ereğli Kömür Madeni Havzası'nda bizzat ocak açarak ocak sahibi olduğu tespit edilen hanım, Despine Hanım'dır (**356** numaralı ocak). Satın alma yöntemi ile ocak sahibi olan hanımlar; Eleni Damyano (Kilimli'de **113** numaralı ocak), Hatice Cenan[44] Hanım (**386** numaralı ocak), Ragıp Paşa'nın hanımı Kâmile Hanım (**216** numara ve ona katılan dört ocak), Nafia Hanım (İhsaniye Şirketinin dörtte bir ortağı) ve Nunya Hanım'dır (**354** numaralı ocak). Bunlardan başka ocaklarda hisse sahibi olduğu belirlenen hanımlardan (21'i Müslüman Türk, 11'i gayrımüslim) 32'si kendilerine intikal eden miras sayesinde hisse sahibi olurken, (8'si Müslüman Türk, 8'i gayrımüslim) onaltısının hangi yoldan ocaklarda hisse sahibi olduğu belirlenememiştir[45].

Bu hanımlardan bazılarının sahip oldukları ocağı uzun süre işlettikleri, ortaklık durumunda sahip oldukları hisseleri uzun zaman korudukları, hatta varislerine miras olarak bıraktıkları görülmektedir. Despine Hanım iki küçük ortağı ile birlikte, yeni açtıkları **356** numaralı ocakta, 27 Nisan 1894 tarihinde üretim tezkiresi alarak başladığı madenciliğe, ölümüne kadar devam etmiştir. Despine'nin ölümünden sonra hisseleri vereseleri olan kocası Nester, kızları **Katene**, **Hristene** ve **Roza**'ya intikal etmiş ve bir kısmı satılmıştır (29 Mayıs 1336/29 Mayıs 1920)[46].

Kömür Havzası'nda satın alma yoluyla ocak sahibi olan hanımlardan biri Hatice Canan Hanım'dır. Hatice Cenan Hanım aslen bir İstanbul hanımıdır. Rumeli Hisarı'nda oturan Hatice Cenan Hanım, 10.000 kuruş bedelle Maden İdaresi tarafından satılan **386** numaralı ocağı 25 Mart 1902 tarihinde satın alarak madenciliğe başlamıştır. Hatice Hanım'ın ortaksız olarak sahip olduğu **386** numaralı ocağı ölünceye kadar devam ettirdiği izlenebilmektedir.

Kömür Havzası'nda madenciliğe ne zaman başladığı tespit edilemeyen, beş ocağı birleştirerek Alacaağzı'nda geniş bir alanda kömür üretimine geçen bir diğer kadın madenci de Kâmile Hanım'dır. Ortaksız olarak madencilik yapan Kâmile Hanım da İstanbul hanımlarındandır. Osmanlı Devletinin son zamanlarında önde gelen devlet adamlarından olan Ragıp Paşa'nın hanımıdır. Aslında Beşiktaş'ta oturan Kâmile Hanım, sahip olduğu bu ocakları iki oğluna devretmiştir (24 Haziran 1902). Bundan sonra uzun süre Maden Havzası'nda adına rastlanmayan Kâmile Hanım'ın Cumhuriyet Devrinde Alacaağzı, Kandilli ve Kozlu'da toplam 17 adet ocak işlettiği görülmektedir.

Satın alma yoluyla ocak sahibi olan hanımlardan biri de Şirinyan Efendi'nin hanımı Nunya Hanım'dır. Ancak Nunya Hanım, sahip olduğu ocağı kısa zamanda satarak elinden çıkarmıştır.

1889 yılında **180** numaralı ocağın ortakları arasında görülen Sıddîka Hanım, Kilimli'de bulunan ocağı iki ortağı ile birlikte işletirken[47], on beş yıl sonra 1904 yılı kayıtlarına göre aynı ocağı tek başına işlettiği görülmektedir[48]. Madencilik faaliyeti 1907 yılına kadar izlenebilen Sıddîka Hanım'ın bundan sonraki madencilik hayatı hakkında bilgi bulunamamıştır.

II. MADENCİ KADINLAR

Ereğli Kömür Madeni Havzasında Ocak işlettiği, bir işletmeye ortak veya hissedar olduğu tespit edilen kadınlar şunlardır:

II.1. Yeniden Açma Yoluyla Ocak Sahibi Olan Kadınlar

1. *Despine:* Lefteri kızı. Despine, Ereğli Kömür Havzası'nın Kozlu sahasında mezarlık karşısında Osmanlı tebasından Lefteri kızı Despine ile Dükkâncı Hasan Efendi ve Kahveci Hacı Süleyman Ağa'nın açtıkları Ocak diye bilinen **356** numaralı ocağın ortaklarındandır. Bu ocak 40 parça hisse itibar edilerek 30 parçası Desbine'nin, beşerden on parçası da Dükkâncı Hasan Efendi ile Kahveci Hacı Süleyman Ağa'nındır (27 Nisan 1894). Despine'nin ocaktaki payı %75'dir. Ocak, Madenci Gerzeli Hasan, Madenci Yuvan'ın kefaletleri ile üretimine devam etmiştir[49]. **356** numaralı ocak, 1904 yılı kayıtlarına göre Despine ve Kahveci Süleyman tarafından işletilir gözükmektedir[50].

Sonraki kayıtlarda Nester'in karısı olarak adı geçen Despine, Kozlu'da bulunan **356** numaralı kömür ocağının 40 hisse itibariyle 30 hissesine sahiptir. Sahip olduğu 30 hissenin yarısı olan 15 hisseyi Osmanlı vatandaşı Ustamihaloğlu Yorgiyadis oğlu Eftim Efendi'ye satmak istemiştir. Alıcı ve satıcı tarafların bu istekleri, alım satım muamelesinin yapılması için, bu dönemde Kömür Madeni Havzası'nın idaresini elinde bulunduran Ticaret ve Ziraat Nezaretinin hazırladığı tezkireye uygun olarak Şura-yı devlet Maliye ve Nafia Dairesinden tanzim olunan 3 Şubat 1332 (16 Şubat 1917) tarih ve 621 numaralı mazbata Meclis-i vükelada kabul edilmiştir (5 Şubat 1332/25 Rebiulahir 1335/18 Şubat 1917)[51].

Despine'nin **356** numaralı ocaktaki hissesi, ölümünden sonra ocak 40 parça itibar edilerek, vereseleri olan kocası Nester, kızları Katene, Hristene ve Roza'ya ait bulunan 20 parça hisseden 15 hissesinin Osmanlı tebasından Midillili Lifor Ambulos Efendi'ye satılmasına dair mazbata, Meclisi Vükelâca kabul edilmiştir (29 Mayıs 1336/29 Mayıs 1920)[52]. Koca Nester'in ocakla ilgisi muhtemelen rüştünü tamamlamamış çocuklara vasi sıfatı ile olsa gerektir.

II.2. Satın Alma Yoluyla Ocak Sahibi Olan Kadınlar

Ereğli Kömür Havzası'nda görülen ocak satışları mülkiyetin satışı değildir. Maden Havzasının mülkiyeti devlete aittir. Satış, Kömür Havzası'nda açılan ocaklara verilen emek ve işletme için yapılan masraf ve donanımın bedeli karşılığı devrinden ibarettir[53]. Satın alma yoluyla ocak sahibi olan ve işleten kadınlar şunlardır:

1. *Eleni Damyano:* Eleni Damyano Kilimli'de bulunan **113** numaralı ocağın yarı hissesine sahip olmuştur. **113** numaralı ocak R.1326 (M.1910) yılı kayıtlarına göre Yuvan Metro ve Cive Todori tarafından işletilmektedir[54]. Yuvan (Topal) Metro'nun 40'da 30 hisse ve Cive Todori'nin 40'da 10 hisse ile sahibi oldukları **113** numaralı ocak, her iki hissedarın ölümü üzerine mirasçılarına intikal etmiştir. Bir süre mirasçıların tasarrufunda kaldığı anlaşılan ocak satış yolu ile Eleni Damyano Kadın ve Laskaridis Efendi'ye geçmiştir. Devren satış işlemi ocakları ellerinde bulunduran Topal Yuvan ve Cive Totori'nin varislerinin Maden İdaresine verdikleri 7 Eylül 1329 ve 12 Eylül 1329 tarihli yazılı dilekçeleri sonucu gerçekleşmiştir. Doktor Nikolaki Damyano'nun karısı olan Kostanti Zarkali kızı Madam Eleni Damyano, Laskaridis ile birlikte ocağın yarı yarıya ortağı sıfatını kazanmıştır[55]. Ancak çok geçmeden diğer yarı hisseye sahip olan ortağı Laskaridis ile birlikte sahip oldukları **113** numaralı ocağı Meadin-i Osmani Anonim Şirketine satmışlar ve satış işlemi Meclis-i Vükelaca onaylanmıştır (16 B. 1332/28 Mayıs 1330/10 Haziran 1914)[56].

Eleni Damyano'nun ortak olduğu bir diğer ocak da Kilimli mevkiinde bulunan **362** numaralı ocaktır. Osmanlı Devleti vatandaşı olan Anastas Laskaridis ve Madam Eleni, **362** numaralı ocakta toplam 100 hissede 30 paya sahip Madam Orkiya'nın hisselerini yarı yarıya satın almak istemişler ancak

bundan vaz geçerek aynı ocakta Hacı Ahmed Ali Ağa zade Ali'nin 30 hissesi ile Arnavut Mehmed Efendi'nin 10 olmak üzere 40 hisseyi yarı yarıya satın almak istemişlerdir. Alıcı ve satıcıların bu istekleri idarece uygun bulunmuş ancak, tescil kaydına rastlanmamıştır (26 Kânunisani 1329/8 Şubat 1914)[57].

2. ***Hatice Canan Hanım***: Kilimli mevkiindeki **386** numaralı ocağın tamamı Süreyya Bey'in elinde iken, 25 Mart 1902 tarihli yazılı belgeler gereği 10.000 kuruş bedel karşılığı miri idare tarafından, İstanbul'da Rumeli Hisarı'nda Başmakcı Şecaaddin Mahallesi'nde otuzbeş numaralı sahilhanede oturan Hatice Canan Hanım'a satılmıştır. Bundan sonra bu ocak tamamen Hatice Canan Hanım tarafından işletilmeye devam edilmiştir (R.31 Mart 1318/13 Nisan 1902)[58]. Kilimli mevkiinde Hatice Canan Hanım'ın elinde bulunan **386** numaralı maden kömürü ocağının, Maden İdaresinin 1904 mali yılı kayıtlarına göre, kömür temettuatıyla demiryolu varidatından tahakkuk eden ödemesi; Nisan ayında 8.887 kuruş 20 para, Mayıs ayında 5.580 kuruş, Haziran ayında 6.277 kuruş, Temmuz ayında 6.693 kuruş 30 para, Ağustos ayında 7.370 kuruş 20 para olmak üzere toplam 34.809 kuruş 10 paradır. Bu hali ile ocak, orta seviyenin üzerinde bir üretim kapasitesine sahiptir[59].

Yazışma kayıtlarından yapılan tespite göre, Maden Komisyonu Riyasetinin bir mazbatasında, Kilimli Mevkiinde Petraklı adındaki yerde bulunan Canan Hanım'a ait **386** numaralı ocağın metrük olup olmadığı hakkında bilgi istenmektedir (24 Kânunievvel 1321/6 Şubat 1906)[60].

Kilimli Mevki Memurluğunun 03 Eylül 1328 (16 Eylül 1912) tarihli yazısında, Kilimli Petraklı adındaki yerde bulunan ve Hatice Canan Hanım adına kayıtlı bulunan ocağın hiç kimse tarafından imal ve işgal edilmeyip, muattal ve metrük durumda olduğu, yaptıkları inceleme sonucu anlaşıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca, Hatice Canan Hanım'ın vefatı dolayısıyla bir süreden beri işletilemediği anlaşılan ocağın, metrük duruma düşmüş olması varisleri adına intikal işlemlerinin yapılmasına engel oluşturacağı, ancak bundan sonra kararın mühendis raporları da göz önüne alınarak idareye ait olduğu belirtilmektedir[61].

24 Kânunievvel 1321 ve 03 Eylül 1328 (16 Eylül 1912) tarihli yazışmalar Hatice Canan Hanım'ın elinde bulunan **386** numaralı ocağın üretimden düştüğüne işaret etmektedir. Ocağın bu duruma düşmesinde Hatice Canan Hanım'ın ölümünün rolü olduğu anlaşılmaktadır.

3. ***Kâmile Hanım:*** İstanbul'da Beşiktaş'ta oturan Padişah'ın yakınlarından Ragıp Bey'in hanımıdır. Alacaağzı mevkiinde Armutçuk'da Subaşızade Hacıbey Ocağı diye bilinen **216** numaralı ocağı işletmektedir. Bu ocak **127** ve **129** numaralı ocaklarla numarası birleştirilerek, Kuzeyden Kiracıyan yolu ve doğudan köprü altındaki arklanda bulunan Büyük Basamak, güneyden dere ve batıdan Onsekizoğlu Ocağı ile sınırlı ve 400 metre dahilinde **216** numara itibar edilmiştir. İstifade edilen kaynak bu konuda geniş bilginin *Defter-i Atik*'de bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak bu isimde bir deftere rastlanmamıştır. Bu

ocağın işletilmesinde Kâmile Hanım'a, Tunusluzade Hüseyin, Karamahmudzade Halil, Karamahmudzade Mahmud kefil olmuşlardır (18 Temmuz 1317/31 Temmuz 1901)[62].

Kâmile Hanım işletmekte olduğu Alacaağzı mevkiinde Armutcuk ve diğer adıyle Karameşelik'de bulunan bu ocağı, **137** ve **169** numaralı ocakları da katmak suretiyle genişletmiştir. **216** numaralı ocağa katılan bu iki ocağın işlemleri **216** numaralı ocak üzerine yapıldığından tek bir ocak gibi gözükmektedir. Padişahın yakınlarından Ragıp Paşa'nın hanımı olan Kâmile Hanım'ın elinde bulunan bu ocaklar, Kâmile Hanım tarafından bedelsiz olarak oğulları Şura-yı Devlet Maliye Dairesi azasından Ahmed Şakir ve Divan-ı Hümayun Âmedi Kalemi halifelerinden Mustafa Cemal Beylere devredilmiştir. Devir işlemi, Beşiktaş Şer'iye Mahkemesinden alınmış 22 Zilhicce 1324 (6 Şubat 1907) tarihli vekaletname ile vekili ve bu ocak ile adı geçen diğer ocakların umum direktörü Ziver Efendi tarafından 29 Mart 1323 (11 Nisan 1907) tarihinde Maden Nezareti makamında heyet huzurunda gerçekleşmiştir[63]. Bu devir işlemi hakkında ocak ortağı Rıza Efendi'ye bilgi verilerek, yeni duruma göre kefaletnameler düzenlenmiş ve üretim izin tezkiresi verilmiştir (11 Haziran 1323/24 Haziran 1907)[64]. Kâmile Hanım, Ereğli Kömür Havzası'nın Alacaağzı ve Kandilli mevkilerinde elinde bulundurduğu bazı ocaklarda madencilik faaliyetine Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir[65].

4. ***Nafia Hanım:*** Tüccardan Ahmed Efendi'nin hanımıdır. **21** numaralı ocakta pay sahibidir. Kozlu Demiryolu'nun sol tarafında Taşbaca adındaki yerde Murad Şaban Ocağı diye bilinen bu ocak, 40 parça hisse itibar olunup, 15'erden 30 hissesi Tüccardan Ahmed Efendi ile Artin Karamanyan Efendi'ye, 10 hissesi Murad Şaban'a ait idi (18 Aralık 1893). Ayrıca Ahmed ve Artin Efendiler kendi hisselerini bu ocağa katılan **18** numaralı Abasızoğlu Ocağı diye bilinen ve İhsaniye Şirketi adı verilen ocak ile yani Abasızoğlu ve Kasab İsmail ile Ahmed ve Artin Efendilerin hisseleri birleştirilmiştir. Bu dört kişinin hisseleri toplam 80 parça itibar edilmiştir. 80 parça hissenin 20'şerden kırk parçası Ahmed ve Artin Efendilerin, 30 parçası Abasızoğlu Hüseyin Efendi'nin ve 10 parçası da Kasab İsmail Ağa'nın iken Ahmed Efendi'ye ait 20 parça hisse, 2 Kasım 1893 tarihinden itibaren gerek miriye (idareye), gerekse harice olan borçları karşılık tutulmak üzere Ahmed Efendi'nin hanımı Nafia Hanım'a, Abasızoğlu Hüseyin ve Artin Karamanyan Efendi hisselerinden de beşer parçası onarbin kuruş bedeliyle Direktör Serkiz Rakıcıyan'a satılmıştır. Bu satış sonunda bu ocak yine 80 parça hisse itibar edilerek, 25 parçası Abasızoğlu Hüseyin Efendi'nin, 15 parçası Artin Karamanyan Efendi'nin ve 20 parçası Nafia Hanım'ın, 10 parçası Kasab İsmail'in ve diğer 10 parçası da Serkiz Rakıcıyan'ın olmuştur. Ortaklar Büyük, Kesmeli, Papaz, Domuzcu ve Taşbaca damarlarını müşterek olarak işleyeceklerine dair 21 Aralık 1893 tarihli kefaletnameyi Maden Muhasebesine göndermiş ve kendilerine yeni bir işletme tezkiresi verilmiştir (22 Aralık 1893). Madenci Gerzeli Hasan Ağa, Madenci Heci oğlu Rumbaki, Madenci Onsekizoğlu Mehmed Ağa da kefilleri olmuşlardır[66].

Nafia Hanım'ın ortaklığı ile işletilen bu ocağın genişletilmek istendiği görülmektedir. Maden Komisyonuna Nafia Hanım'ın vekili Hamid, ortaklardan Murad ve Kasap İsmail tarafından verilen 27 Mart 1314 (8 Nisan 1898) tarih ve 4 numaralı dilekçede, resmi ruhsatla üretim yaptıkları Kozlu mevkiinde Murad Ocağı altında yola yakın muattal lağım bacasını temizleyerek nefeslik olarak kullanmalarına müsaade edilmesini istemektedirler[67]. Nafia Hanım'ın bu ocaktaki varlığının ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiştir.

5. ***Nunya Hanım:*** Şirinyan Efendi'nin karısıdır. Kilimli mevkiinde Büyükgeçid Yolu'nun Kilimli yüzünde Madenci Yusuf Ağa'nın Ocağı diye bilinen 354 numaralı ocağın ortaklarındandır. Ancak Nunya Hanım'ın ortaklığı kısa sürmüştür. Şöyle ki, bu ocak İstepan Topcuyan Efendi ocağının içerdiği iki damarın altındaki Küçük Damarı işletmek üzere açılmıştır[68]. Muhtemelen Madenci Petro Krakoviç'in 15 Ekim 1896 tarihli arama müracaatı içerikli dilekçesine verilen ruhsatla bulunan kömürün ocağıdır[69]. Bu ocak 40 parça hisse itibar edilerek 8 parçası Haçador Efendi Halacyan'ın 16'şardan 32 parçası da yarı yarıya olmak üzere Pavlaki ve Petro Efendilerindi. Ortak işleyeceklerine dair verdikleri 14 Temmuz 1898 tarihli kefaletname gereğince işletme tezkiresi verilmiştir. Ocakta 8 parça hisseye mutasarrıf bulunan Haçator Efendi, 4 parça hissesini müteveffa Şirinyan Efendi'nin karısı Nunya Hanım'a, Nunya Hanım da Artin Karamanyan Efendi'ye satmışlardır (11 Haziran 1900)[70]. Bu durum Nunya Hanım'ın ortaklığının kısa sürdüğünü göstermektedir.

II.3. Miras Yoluyla Ocak Sahibi Olan Kadınlar

Madencilik sektöründe hayatını kaybeden madencilerin işletmekte oldukları ocakları, yasal mirasçısı durumundaki çocuklarına intikal etmiştir. Madencilerin madenlere yaptıkları yatırım ve emeğin miras bırakılabilmesi, satılabilmesi, girişimcilerin güvenle ve gönül rahatlığıyla sektöre yatırım yapmalarını sağlamıştır. Miras yolu ile ocak ve hisse sahibi olan kadınlar şunlardır:

1. ***Alisavi:*** Kara Simo'nun karısıdır. Alisavi, Çil Simo'nun karısı Despine ile birlikte Maden Komisyonuna verdiği 31 Ağustos 1308 (12 Eylül 1892) tarih ve 77 sayılı dilekçesinde, ortakları Laz Hasan ve Hatip Hasan Efendi'nin usülsüz kömür sattıklarını iddia etmektedir. Çatalağzı'nda Karasu adındaki yerde bulunan 107 numaralı, kocasından miras olan ocaktan, ortakları Laz Hasan ve Hatip Hasan Efendi tarafından satılan kömürün muhasebesinin görülmesinden sonra işletilmesini istemektedir. Alisavi ve Çil Simo karısı Despine'ye Maden Komisyonunca verilen 12 Teşrinievvel 1308 (20 Ekim 1892) tarihli cevapta ilgililerin uyarıldığı bildirilmiştir[71]. Ereğli Maden Nizamnamesinin 52. maddesi, madencilerin ölümleri halinde işlettikleri ocakların yalnız kız ve erkek evlatlarına miras kalabileceğini hükme bağlamaktadır. Bu hüküm gereğince Alisavi'nin talep ettiği hak, ocak üzerinde olmayıp, ocaktan çıkarılmış satışa

hazır kömür ve satılmış kömürden elde edilmiş kazanç payı konusunda olmalıdır.

Alisavi 8 Haziran 1309 (20 Haziran 1893) tarih ve 12 sayı numaralı dilekçesinde de, Karasu'daki **107** numaralı ocakta hissesi bulunan müteveffa kocasının, diğer hissedar olan Hatip Hasan Efendi'de olan, ancak yazılı kaydı bulunmayan alacağının tesviyesini istemektedir[72]. Alisavi'nin kocası Kara Simo'nun bu ocaktaki hissesinin ne kadar olduğu anlaşılamamıştır[73]. Alisavi'nin adı her ne kadar maden literatüründe yer alsa da, onu mevcut verilere dayanarak bir işletmeci olarak kabul etmek doğru değildir. Bu ocağın sonraki durumu ve üretiminin ne zamana kadar devam ettiği hakkında başka bir bilgiye rastlanmamıştır.

107 numaralı ocağın geçmişi hakkında yapılan araştırma sonucu rastlanan en eski bilgi ye göre ocak Laz Hasan ve Molla Hasan ve Simo Pero ve Çil Simo Ocağı adıyla kayıtlarda yer almaktadır[74]. Ocak 1306 mali yılında Laz Hasan, Molla Hasan ve Simo Pero tarafından işletilmektedir. Ocağın bu yıla ait varidatından (gelirinden) idareye ödediği pay, Mayıs ayı için 75 kuruş, Haziran için 320 kuruş, Temmuz için 78 kuruş olmak üzere toplam 473 kuruştur[75]. İdareye yapılan ödemenin azlığı üretim azlığına, her ay ödeme yapılmaması da üretim düzensizliğine ve yetersizliğine delâlet etmektedir.

1307 (1891) mali yılında aynı şahıslar tarafından işletilmeye devam eden ocağın bu yıl içinde idareye yaptığı tek varidat ödemesi Eylül ayında yapılan 189 kuruşluk ödemedir. Ocağın bu yıl içinde 185 numaralı ocağa ilhak edildiğinden, hesaplarının 185 numaralı ocağa aktarıldığı ifade edilmektedir[76].

2. ***Anastaşya*** ve ***Vasiliye***: Madencilik sektöründe isimleri geçen ilk kadınlardandır. Ocaklarına yapıldığı iddia edilen bir müdahale dolayısıyla isimleri kayıtlarda yer almıştır. Bu iki kadın, vekilleri Cevahircioğlu Bodosaki vasıtasıyla, Amasra Nahiyesine tâbi Tarlaağzı adındaki yerde, babalarından kendilerine miras yoluyla intikal eden maden kömürü ocağına Madenci Laz Emin Ağa tarafından müdahale edildiği iddiasıyla, bu tarihlerde Maden Havzasını idare eden Bahriye Nezareti nezdinde şikâyette bulunmuşlar ve müdahalenin men'ini talep etmişlerdir. İddiaya göre ocak eksikleri giderilip önemli miktarda kömür çıkarılacak duruma gelmişken müdahale gerçekleşmiştir. Şikâyeti incelemek ve değerlendirmek üzere Bahriye Nezaretinin emri doğrultusunda, ocakta yeniden üretime başlanması için Maden Komisyonu Reisi Kolıevvel Vâmık Efendi başkanlığında, maden Komisyonu üyeleri ile ehlivukuf madencilerden oluşan bir komisyon kurulmuştur. İlk inceleme sonucu, ocağın durumunun diğer birkaç ocak gibi metrük durumda iken, yeniden üretime başlanabilmesi için idare tarafından demiryolu rayları döşenmiş olup, ihale ile başka madencilere verildiği şeklindedir (22 B 1294/21 Temmuz 1293/2 Ağustos 1877)[77]. Ocağın bundan sonraki durumu ve kurulan komisyonun çalışmaları hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu dönemde Ereğli Madenlerinde uygulanan mevzuata göre, bir maden ocağının mazeretsiz olarak üç ay süre ile üretim yapılmaksızın kendi ha-

line bırakılması, metrük (terkedilmiş) ocak sayılmasını gerektirmektedir. Bu durumdaki ocaklar ihale ile, işletmeye tâlip olan başka madencilere verilmiştir[78]. Madencilik sektöründe adı geçen ilklerden olan bu iki kadının maden ocağı işlettiklerine dair başka bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak babalarının ölümü ile terkedilmiş durumdaki ocağı işletmeyi düşünmeleri ve bu konuda girişimde bulunmaları kadın girişimciliği bakımından önemlidir.

3. ***Anti:*** İstefan Marko'nun karısıdır. İstefan Marko karısı Anti, kendisi ve çocukları adına vekili Çakır Yuvan oğlu Nikola vasıtasıyla 8 Haziran 1308 (20 Haziran 1892) tarih ve 22 sayı numarası ile Maden Komisyonuna verdiği ilk dilekçesinde, Zonguldak'ta Gürcü Efendi, Andonaki ve Nikola Papaviç ile müşterek 38 numaralı ocağın gerektiği gibi üretim yapmasını veyahut ocakta olan bütün edevattan hissesine isabet edecek bedelin kendilerine verilmesini istemektedir. Anti'nin dilekçesi gereği yapılmak üzere Zonguldak Memurluğuna havale edilirken, Andon Rusali'nin celbi için Ereğli'ye telgraf çekilmiştir (23 Temmuz 1308/4 Ağustos 1892) [79]. Bu dilekçeden Anti'ye kocası İstefan Marko'nun 38 numaralı ocakta bulunan hissesinin intikal ettiği anlaşılmakla birlikte hisse miktarının ne nisbette olduğu belirtilmemektedir.

Zonguldak'ta demiryolunun sağ tarafında Milo Hristo ve Andon Ocağı adıyla bilinen 38 numaralı ocak, 1886 yılı kayıtlarına göre Andon'un elinde iken, Andon bu ocağı 40 parça hisse itibar etmiş, 30 parçasını kendi elinde bırakarak geri kalan 10 parça hisseyi 50.000 kuruş bedelle Gürcü Pano'ya satmıştır (8 Aralık 1886). Gürcü Ocakları Direktörü Viretos Efendi tarafından Maden İdaresine verilen 28 Şubat 1893 tarihli yazı ile bu ocağın 74 numaralı ocağa katıldığı belirtilerek, bu ocak üzerine kayıtlı olan borç ve alacağının tamamen 74 numaralı ocağa nakil ve kaydedilmesi ve senetlerinin de 74 numaralı ocak üzerine yazılması istenmektedir[80].Bu uygulama ile Gürcü Kumpanyasının işi karambole getirerek Anti yetimlerinin haklarını gasbetmekte kararlı olduğu anlaşılmaktadır.

Anti, haklarının kaybı anlamına gelen bu yeni duruma karşı Maden Komisyonuna verdiği 1 Haziran 1309 (13 Haziran 1893) tarih ve 12 sayı numaralı dilekçesinde, Zonguldak Mevkiinde Gürcüler ile kocası müteveffanın birlikte işlettikleri 38 numaralı ocağın hesaplarının incelenerek yetimlerinin haklarının ortaya çıkarılması isteğini tekrarlamaktadır[81].

Probleminin çözülmediği anlaşılan İstefan Marko'nun karısı Anti, 28 Temmuz 1313 (9 Ağustos 1897) tarih ve 18 sayı numaralı dilekçesinde, müteveffa İstefan'ın Zonguldak'ta Gürcü Kumpanyası ve Andonaki ile müşterek olduğu ocağın sathî olarak keşf olunduğunu, bu yüzden zarara uğradığını iddia ederek ocağın yeniden keşif olunmasını ve hukukunun meydana çıkarılmasını istemektedir. Anti'nin dilekçesini değerlendiren Maden Komisyonu, dilekçe sahibinin tayin edeceği madencilerle Gürcü Kumpanyası vekilinin hazır olduğu

halde söz konusu ocağın yeniden keşif olunarak gerekli raporun hazırlanması için dilekçeyi aynı gün Maden Mühendisliğine havale etmiştir[82]. Bundan sonraki gelişmelerin tespiti mümkün olmamıştır.

4. *Ayşe Hanım:* Teke Halil Ağa'nın kızıdır. Zonguldak mevkiinde Mağaraağzı'nda Şirinyan Ocağı adıyla bilinen 70 numaralı ocağın hissedarlarındandır. Babası Teke Halil Ağa'nın vefatı üzerine bu ocağa hissedar olmuştur. Şöyle ki: Bu ocak 40 parça hisse itibar edilmiş, 10 parçası Çıkrıkcızade Ahmed Efendi'nin, 10 parçası Teke Halil Ağa'nın, 10 parçası İsmail Reis oğlu Hüseyin Ağa'nın ve 10 parçası biraderi İbrahim Ağa'nın iken, Teke Halil Ağa'nın vefatıyle vereseden evladı İbrahim ve kızı Ayşe'ye intikal etmiştir. Onlar da kendilerine intikal eden on parça hisseyi İsmail Reis oğlu Hüseyin Ağa'ya ve Çıkrıkçı Ahmed Efendi de on parça hissesini İsmail Reis oğlu İbrahim'e 6 Ekim 1896 tarihinde satmışlardır[83]. Böylece Ayşe Hanım, babasından miras yoluyla intikal eden ocak hissesini kısa zamanda elden çıkarmıştır.

5. *Ayşe (Ayşe Nazife) Hanım:* Madenci Karamahmudoğlu Hacı Ahmed Ağa'nın kızıdır. Alacaağzı mevkiinde Madenci Karamahmud oğlu Hacı Ahmed Ağa Ocağı diye isimlendirilen 138 numaralı ocağın ortaklarındandır. Babası Ahmed Ağa'nın vefatı üzerine bu ocakta hisse sahibi olmuştur[84].

Ayşe Hanım'ın Maden Nezaretine verdiği 24 Teşrinievvel 1308 (5 Kasım 1892) tarih ve 9 sayılı dilekçesinde, vefat etmiş bulunan babası Hacı Ahmed Ağa'nın Alacaağzı mevkiinde Çamlı İskelesi'nde bulunan 138 numaralı ocağının vereseleri arasında intikal muamelesinin yapılmasını istemektedir. Maden Nezaretinin Ayşe Hanım'a verdiği 29 Teşrinievvel 1308 (10 Kasım 1892) tarihli cevapta, intikal işleminin yapılabilmesi için Şer'iye Mahkemesinden veraset ilamı getirmesi gerektiği bildirilmiştir[85].

İntikal işlemlerinin bir süre aksadığı anlaşılan bu ocak, 120 sehim itibar edilerek 44,5 sehmi Mahmud, 44,5 sehmi Halil Beylerin, 10 sehmi müteveffa Hacı Ahmed Ağa'nın hanımı Hatice Hanım'ın, 14 sehmi küçük oğlu Mehmed'in, 7 sehmi [Ayşe] Nazife Hanım'ın olmuştur. Hisse sahiplerinin bu şekilde kömür imal edeceklerine dair verdikleri 21 Mart 1898 tarihli kefaletname ve Madenci Hançerlizade İbrahim, Madenci Cöbekzade Rıza, Madenci Yuvan'ın kefil olmaları ile üretime başlamışlardır[86].

Ereğli'de Müftü Mahallesinde oturan Ayşe Nazife Hanım, madenleri idare eden Bahriye Nezaretine gönderdiği dilekçede, kardeşi Halil'in ocaktaki hakkını vermediğinden mağdur olduğunu iddia ederek gereğinin yapılmasını istemiştir (21 Ağustos 1320)[87]. Ayşe Nazife Hanım, 29 Ağustos 1321 tarihinde, Ereğli'den Bahriye Nezaretine çektiği bir telgrafla şikâyet ve mağduriyet iddiasını tekrarlamaktadır[88].

Maden komisyonu Ayşe Nazife Hanım'ın 138 numaralı Çamlı Ocağında adına kayıtlı bulunan hisselerini tafsilatıyla gösteren bir belgeyi Ereğli Müftü

Mahallesinde oturan Halil Bey'e göndermiş ve onu hukukun muhafazasına davet etmiştir (11 Eylül 1321/24 Eylül 1905)[89]. Yine Karamahmudzadelerin kız kardeşleri Ayşe Nazife Hanım'ın 138 numaralı Çamlı Ocağında adına kayıtlı bulunan hisselerini tafsilatıyla gösteren bir belge, Hukuk Mahkemesince düzenlenen 20 Kânunıevvel 1313 (31 Aralık 1897) tarihli feraiz pusulasının suretiyle birlikte dosyalanmıştır[90].

Ocak hissedarlarından Karamahmudzade Mahmud ve Halil Beylerin Posta vasıtasıyla Maden İdaresine gönderdikleri 3 Teşrinievvel 1321 (16 Ekim 1905) tarihli yazıda, Çamlı İskelesi'nde bulunan ocak hissedarlarından Ayşe Nazife Hanım'ın 21.800 küsür kuruş borcu olduğunu iddia etmektedirler[91]. Mahmud ve Halil Beylerin bu dilekçe ile Ayşe Nazife Hanım'ın ocaktaki hissesini borcuna karşılık düşürmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Buna karşı Ayşe Nazife Hanım, 19 Teşrinievvel 1321 (1 Kasım 1905) tarihli dilekçesinde 138 numaralı ocaktaki hissesine karşılık olan parayı ödediğini bildirmektedir[92].

Ayşe Hanım ve diğer hissedarların, problemli de olsa, **138** numaralı ocağı birlikte işletmeye devam ettikleri anlaşılmaktadır. Rumi 1323 (1907) yılı yazışmalarının kaydedildiği evrak kayıt defterinde yer alan Ayşe Nazife Hanım'ın dilekçesinde, Ereğli madenlerinin Çamlı mevkiinde Karamahmudzade Mahmud ve Halil Beylerle kendisine irsen intikal eden, imalat ve tasarruflarında bulunan **138** numaralı maden kömürü ocağında 1319 (1903) senesinde oluşturulan komisyon tarafından görülen hesapları sonucuna göre kendisine verilmesi gereken alacağının ödenmesi ve diğer başka isteklerinden bahsedilmektedir[93].

Maden İdaresinin 1904 yılı kayıtlarına göre Alacaağzı'nda bulunan **138** numaralı ocak büyük ortaklar Karamahmudzade Mahmud, Halil ve Mehmed Beyler ile diğer ortakları ellerinde yüksek düzeyli üretim yapar vaziyette bulunmaktadır[94]. Bu kayıtta Ayşe Hanım'ın adının geçmemesi muhtemelen diğer ortaklar deyimine saklanmış olmasındandır.

Büyük ortaklar tarafından mağduriyete uğratıldığı anlaşılan Ayşe Nazife Hanım, Bahriye Nezaretine gönderdiği bir telgrafta, biraderi Karamahmudoğlu Halil ile müşterek çalıştırdıkları Çamlı Ocağı'nın hissesi mahsulüne karşılık mukavele gereği kendisine verilmesi gereken maaşın dört aydan beri verilmediğini, ilgili makamlara yaptığı müracaatlardan da bir sonuç alamadığını iddia etmekte ve hakkının verilmesi konusunda gereğinin yapılmasını istemektedir (27 Kânunıevvel 1321/9 Ocak 1906)[95]. Şikâyet konusu bu sorunun ne şekilde çözüldüğü tespit edilememiştir. Ancak R.1326 (1910) yılı kayıtlarına göre bu ocağı işleten ortaklar arasında Hatice Hanım ve Ayşe Nazife Hanım'ın adı da yer almaktadır[96]. Bu kayıtlarda genelde küçük ortakların gösterilmediği bilinmektedir. Ayşe Nazife Hanım'ın bu ocaktaki ortaklığı Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir[97].

6. *Despine:* Çil Simo'nun karısıdır. Despine, Kara Simo karısı Alisavi ile birlikte Maden Komisyonuna verdiği 31 Ağustos 1308 (12 Eylül 1892) tarih

ve 77 sayılı dilekçesinde, ortaklarından yakınmakta ve Çatalağzı'nda Karasu adındaki yerde bulunan ve kocasından miras kalan **107** numaralı ocağın, ortakları Laz Hasan ve Hatip Hasan Efendi tarafından satılan kömürünün muhasebesinin görülmesinden sonra işletilmesini istemişlerdir[98]. Despine ve Alisavi'ye Maden Komisyonunca verilen 12 Teşrinievvel 1308 (24 Ekim 1892) tarihli cevapta, ilgililerin uyarıldığı bildirilmektedir[99]. Yürürlükteki maden mevzuatının 52. maddesi gereğince Despine'ye kocası Çil Simo'dan miras yoluyla ocak veya hisse intikali mümkün gözükmemektedir. Despine'nin talep ettiği hak, ocak üzerinde olmayıp, kocası hayatta iken ocaktan çıkarılmış satışa hazır kömür ve satılmış kömürden elde edilmiş kazanç payı konusunda olmalıdır. **107** numaralı ocağın geçmişi hakkında Alisavi maddesinde bilgi verilmiştir.

7. ***Emine*** ve ***Zülâl Hanım:*** Laz Emin'in varisleridirler. Zonguldak mevkiinde Baştarla karşısında Soğuksubaşı'nda Derin Arklan adındaki yerde bulunan **262** numaralı Laz Emin Ağa'nın Ocağı, kendisinin ölümü üzerine vereseleri bulunan oğulları Mustafa, Cemal ve kızları Emine ve Zülâl'e intikal etmiştir. Mali 1320/1904 yılında bu şahıslar tarafından işletildiği görülen **262** numaralı ocakta üretime ne zaman başlandığı ve ne zamana kadar devam edildiği tespit edilememiştir[100]. 1329 yılı Şubat ayı başlarında, maden idaresi ile ocak sahiplerinin, ocağın 1319/1903 mali yılına ait borçları yüzünden mahkemelik duruma geldikleri görülmüştür[101].

8. ***Emine:*** Mustafa Çavuş kızıdır. 40 parça hisseden ibaret olan **267** numaralı ocağın hissedarlarındandır. Kardeşleri Ömer, İbrahim, Hasan, Hüseyin ile birlikte, babaları Mustafa Çavuş'un ölümü üzerine kendilerine intikal eden 15 paya eşit olarak sahip olmuşlardır. Yani Emine Hanım'ın 40 parça hisseden oluşan ocaktaki payı üç hisseden ibarettir. 40 hissenin geri kalan 25 hissesi Mehmed ve İzzet Efendilerindir. Bu ocağın işletilmesine Şaban zade Hasan, Ahmed Ali Ağa zade Ali, Karamahmudzade Halil kefil olmuşlardır (19 Ocak 1903) [102]. Maden idaresinin 1904 mali yılı kayıtlarına göre, Mustafa Çavuş vereseleri elinde faaliyetine devam eden Zonguldak'taki **267** numaralı maden kömürü Ocağının kömür temettuatından tahakkuk eden idareye ödemesi; Mart ayında 2.282 kuruş 25 para, Nisan ayında 708 kuruş 35 para, Mayıs ayında 2.968 kuruş 15 para, Haziran ayında 980 kuruş, Temmuz ayında 1.113 kuruş 15 para, Ağustos ayında 2.071 kuruş, Eylül ayında 1.966 kuruş 30 para, Ekim ayında 982 kuruş 5 para, Ocak ayında 1.755 kuruş 35 paradır. Bu hali ile ocak, inişli çıkışlı orta seviyeli üretimi ile faaliyetine devam etmektedir[103]. Sonraki durumu hakkında bir bilgi elde edilememiştir.

9. ***Engelina ve Natalya:*** Cive Todori'nin kızlarıdırlar. Babaları Cive Todori'nin 3 Haziran 1306 (15 Haziran 1890) tarihinden itibaren İnağzı'ndaki **113** numaralı ocakta tasarruf ettiği 40 hisse itibariyle 10 hisse, onun ölümü üzerine oğlu Todori ile kızları Engelina ve Natalya'ya intikal etmiştir. İntikal tarihi tespit edilemeyen hisselerin bu üç kardeş tarafından ne kadar süreyle tasarruf edildiği tespit edilememiştir. 1320/1904 mali yılında Yuvan Metro ve Cive Todori adına kayıtlı bulunan ocağın mirasçılar elinde çok kısa bir süre kaldığı tahmin edilmektedir[104].

10. ***Ergirye ve Katrine:*** Durmuşoğlu Pavlaki'nin varisleridirler. Babalarının ölümü üzerine iki erkek kardeşleri ile birlikte **298** numaralı ocakta 5 Mayıs 1317 (18 Mayıs 1901) tarihinden itibaren 120'de 40 hisseye, her birine onar hisse olmak üzere pay sahibi olmuşlardır. Durmuşoğlu Pavlaki'nin varisi kardeşler, babalarından kendilerine intikal eden paylarını ocağın 80 hissesine sahip büyük ortak Sarıcazade Ahmed Şakir ve Mustafa Cemal Beylere satarak ocakla olan ilgilerini kesmişlerdir (Nisan 1328/1912)[105].

11. ***Gülizar, Melike ve Pâkize Hanımlar:*** Çıkrıkçızade Ahmed Efendi'nin kızıları ve varisleridirler. Hissedar oldukları **241** numaralı ocak, Zonguldak Kerpiçlik'tedir. Kara Yuvan'ın ölümü üzerine metrük iken Trabzonlu Andon ve Papas Hristo tarafından yeniden faaliyete geçirildiğinden onların adıyla anılır olmuştur[106]. 40 hisse itibar olunan ocakta beşer parça hisseye sahiptirler. Tasarruflarındaki beşer hisseden ikişerini kardeşleri Abdülkadir'e satmış ve üçer hisselik payları ile ocaktaki ortaklıklarını devam ettirmişlerdir (15 Kânunisani 1332/28 Ocak 1917)[107]. Bu hisselere babaları Ahmed Efendi'nin ölümü üzerine miras yoluyla sahip oldukları anlaşılmaktadır. Zira 1 Nisan 1894 tarihi itibariyle toplam 60 hisseden oluşan bu ocağın 40 hissesi Çıkrıkçı Ahmed Efendi'nin iken 20 Mayıs 1901'de Durmuş oğlu Pavlaki ile yarı yarıya pay sahibi olmuşlardır. 1904 yılı kayıtları da ocağın bu iki madenci tarafından ortaklaşa işletildiğini göstermektedir[108]. 1324 mali yılında da Pavlaki ve Çıkrıkcı Ahmed Efendi tarafından işletilmektedir[109]. Çıkrıkçızade Ahmed Efendi'nin vefatıyla birlikte **241** numaralı ocaktaki hisselerinin kızlarına intikal ettiği alaşılmakla birlikte, Ahmed Efendi'nin vefat ve hisselerin intikal tarihi tespit edilememiştir. Gülizar, Melike ve Pâkize Hanımların ocaktaki ortaklıklarının ne zamana kadar devam ettiği de tespit edilememiştir.

12. ***Hacı Ali Ağa Varisleri (Reşide, Ayşe*** ve ***Fatma):*** Kaynakta, ocak adı ve numarası belirtmeksizin, Hacı Ali Ağa varislerine münhasır olan ocak, ifadesiyle işaret edilmektedir. Söz konusu ocak 3 Haziran 1320 (16 Haziran 1904) tarihi itibariyle, Hacı Ali Ağa'nın varisleri olan karısı ***Reşide Hanım***, oğulları Hacı Mehmed, İsmail ve kızları ***Ayşe*** ve ***Fatma*** tarafından işletilmektedir[110]. Ocağın tespiti amacıyla başka kaynaklar üzerinde yapılan teyit çalışmaları Kozlu'da bulunan **284** numaralı ocağın 1317 ve 1320 (1901, 1904) mali yıllarında Hacı Ali Bey tarafından işletildiğini göstermiştir[111]. Ocak isim ve numaralarının yer aldığı kayıtlarda 284 numaralı ocak Onsekizoğlu Mehmed Efendi'nin açtığı ocak olarak gösterilmektedir[112]. 1323 (1907) mali yılında aktif durumda olan ocağın kazancından ve ürettiği kömürü idareye ait demiryolu üzerinde taşınmasından mütevellit maden idaresine yapılan ödeme 36.142 kuruş 20 paradır. Bu da ocağın üretim kapasitesinin iyi durumda olduğunu göstermektedir[113]. 1324 (1908) mali yılı ödemesi ise toplam 25.188 kuruş 30 paradır[114]. Ocağın bundan sonraki durumu belirlenememiştir.

13. ***Hanife Hanım:*** Üçköylü Mehmed Efendi'nin kızıdır. Alacaağızı mevkiinde Madenci Üçköylü Mehmed Efendi ile ortağı ve Mustafa Çavuş'un

Akçabağlık'taki Ocağı[115] diye bilinen **135** numaralı ocağın ortaklarındandır. Bu ocak, 40 parça itibar edilerek 12 parçası Üçköylü Mehmed Efendi'nin oğlu İbrahim Efendi'nin, 10 parçası Molla Halil oğlu Ahmed Ağa'nın, 6'şardan 18 parçası Üçköylü oğlu Mustafa ile kızları Hanife ve Havva Hanımların ellerinde bulunmaktadır. Fakat mütevveffa Üçköylü vereselerinin irade ve muvafakatı alınmadıkça Molla Halil oğlu Ahmed Ağa'nın hissesini başkasına satmayacağı ve ocağın gelişmesine birlik ve beraberlik içinde çalışacaklarının şarta bağlandığı Maden İdaresinin resmi kayıtlarına geçirilmiştir (25 Temmuz 1903). Madenci Ömer, Madenci Yuvan, Madenci Gerzeli Hasan'ın kefaletleri ile üretimine devam eden ocağın tamamı, bütün hakları ile Sarıcazade Mehmed Abid, Ahmed Şakir ve Mustafa Cemal Beylere satılarak devir edilmiştir (23 Ağustos 1905)[116].

14. ***Hatice Hanım:*** Hacı Ahmed Ağa'nın hanımıdır. Alacaağzı mevkiinde Madenci Karamahmud oğlu Hacı Ahmed Ağa Ocağı diye isimlendirilen **138** numaralı ocağın ortaklarındandır. Bu ocak 120 sehim itibar edilerek 44,5 sehmi Mahmud, 44,5 sehmi Halil Beylerin, 10 sehmi müteveffa Hacı Ahmed Ağa'nın hanımı Hatice Hanım'ın, 14 sehmi küçük oğlu Mehmed'in, 7 sehmi [Ayşe] Nazife Hanım'ındır. Hisse sahiplerinin bu şekilde kömür imal edeceklerine dair verdikleri 21 Mart 1898 tarihli kefaletname ve Madenci Hançerlizade İbrahim, Madenci Cöbekzade Rıza, Madenci Yuvan'ın kefil olmaları ile üretime devam etmişlerdir[117]. Bu hisselerin Hatice Hanım'a kocası Madenci Karamahmud oğlu Hacı Ahmed Ağa'nın ölümü üzerine miras yoluyla intikal ettiği, hisse dağılımından anlaşılmaktadır. Ereğli Maden Nizamnamesinin 52. maddesinin yalnızca Kız ve erkek evlada miras intikalini emretmesine rağmen bu hisselerin Hatice Hanım'a nasıl intikal ettiği anlaşılamamıştır.

Maden İdaresinin 1904 yılı kayıtlarına göre Alacaağzı'nda bulunan **138** numaralı ocak büyük ortaklar Karamahmudzade Mahmud, Halil ve Mehmed Beyler ile diğer ortakları ellerinde yüksek düzeyli üretim yapar vaziyette faaliyetine devam etmektedir[118]. R.1326/M.1910 yılı kayıtlarında üretime devam ettiği görülen **138** numaralı ocağın ortakları arasında Hatice ve Ayşe Nazife Hanımların isimleri bulunmaktadır[119]. Hatice Hanım'ın bu ocaktaki ortaklığının ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiştir.

15. ***Havva Hanım:*** Kasap İsmail Ağa'nın kızıdır. Havva Hanım Kozlu'da bulunan **368** numaralı maden kömürü ocağının hissedarlarındandır. Bu ocak Heci İskender oğlu Sava Ağa'nın girişimleri ile açılmıştır. Kozlu mevkiinde Ketentarlası adındaki yerde Baldırdüzü'ndedir. Heci İskender oğlu Sava'nın 25 Eylül 1897 tarihli, Kozlu mevkiinde Karaçorak'da Ketentarlası'nda yeni bir kömür ocağı açmak üzere kömür nümûnesi aramak istediğine dair dilekçesine verilen arama izni sonucu bulduğu kömürün ocağıdır[120]. Tamamı 40 hisseden ibaret olan ocaktaki Havva Hanım'a ait ikibuçuk hisse, Havva Hanım tarafından Zonguldak'ta oturan Osmanlı vatandaşı Toma Fotyadis Efendi'ye satış yoluyla devredilmiştir. Satışla ilgili mazbata, Şura-yı devlet Maliye ve Nafia Dairesin-

den tanzim edilerek Meclisi Vükelaya gönderilmiş ve meclis tarafından Maden Nizamnamesinin 23. maddesine uygun olarak onaylanmıştır (14 Teşrinievvel 1338/14 Ekim 1922)[121]

16. ***Havva Hanım:*** Üçköylü Mehmed Efendi'nin kızıdır. Alacaağızı mevkiinde Madenci Üçköylü Mehmed Efendi ile ortağı ve Mustafa Çavuş'un Akçabağlık'taki Ocağı diye bilinen **135** numaralı ocağın ortaklarındandır. Bu ocak, 40 parça hisse itibar edilerek, 12 parçası Üçköylü Mehmed Efendi'nin oğlu İbrahim Efendi'nin, 10 parçası Molla Halil oğlu Ahmed Ağa'nın, 6'şardan 18 parçası Üçköylü oğlu Mustafa ile kızları Hanife ve Havva Hanımların ellerinde bulunmaktadır. Fakat mütevveffa Üçköylü vereselerinin irade ve muvafakatı alınmadıkça Molla Halil oğlu Ahmed Ağa'nın hissesini başkasına satamayacağı ve ocağın gelişmesine birlik ve beraberlik içinde çalışacaklarının şarta bağlandığı Maden İdaresinin resmi kayıtlarına geçirilmiştir (25 Temmuz 1903). Bu durumda Madenci Ömer, Madenci Yuvan, Madenci Gerzeli Hasan'ın kefaletleri ile üretimine devam eden ocağın tamamı, bütün hakları ile Sarıcazade Mehmed Abid, Ahmed Şakir ve Mustafa Cemal Beylere satış yoluyla devir edilmiştir (23 Ağustos 1905) [122].

17. ***Havva Hatun:*** Müteveffa Ahmed İsmail'in hanımıdır. Kozlu'da **233** numaralı ocağın hissedarlarından olduğunu belirten İsmail Ağa'nın hanımı Havva Hatun, Maden Komisyonuna verdiği 4 Mayıs 1309 (16 Mayıs 1893) tarih ve 8 sayı numaralı dilekçesinde, kocası merhumun ocakta bulunan hissesinin bir türlü hesap olunamadığından bahsederek, kendisi ve yetimlerinin haklarını korumak üzere Madenci Ahmed Ali Ağa ve oğlu Ali Efendi ile Petro'yu kendisine vekil tayin ettiğini bildirmektedir[123]. Havva Hatunun 233 numaralı ocağa müdahil oluşu, merhum kocasından kendisine intikal eden hisse münasebetiyle olmayıp, Kocası merhum Ahmed İsmail'in küçük yaşta oldukları anlaşılan yetimlerinin anneleri olması münasebetiyle onların hukukunu koruma adınadır.

Kozlu'da Mazlumcuoğlu Ocağı üst tarafında Ereğlili Ahmed Bey, Murad Şaban ve Mustafa oğlu Hacı Kapdan tarafından açılan **233** numaralı[124] ocaktaki hissenin ne nisbette olduğu tespit edilememiştir. R.1326 (1910) yılı kayıtları bu ocağın ortaklarını sayarken, isim vermeksizin, Hacı İsmail varisleri deyimini kullanmaktadır. Bu ifade Havva Hatunun vasisi olduğu çocuklarının ocaktaki ortaklıklarının devam ettiğini göstermektedir[125]. Bundan sonraki durum hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

18. ***Huriye Hanım*** ve ***Tayyibe Hanım:*** Trabzonlu Salih'in kızlarıdır. Kilimli Mevkii'nde Kurukirazlar-Gürgendüzü'nde Açma damarlarında Trabzonlu Salih ve Onsekizoğlu Mehmet ve Trabzonlu Ahmed Rasim Efendilerin Ocağı adıyla bilinen **341** numaralı ocağın hissedarlarındandır. Bu ocak 40 parça itibariyle 20 parçası Trabzonlu Salih Efendi'nin, 10 parçası Onsekizoğlu Mehmet Efendi'nin ve 10 parçası da Trabzonlu Ahmed Rasim Efendi'nin idi.

Onsekizoğlu Mehmet Efendi'nin çocuksuz olarak vefatı üzerine hisseleri Maden İdaresine intikal etmiştir. Salih Efendi'nin de vefatından dolayı 20 parça hissesi Hamidiye Kazası Şer'iye Mahkemesi'nce verasetleri sabit olan ve 5 Mart 1902 tarihli veraset ilamında isimleri gösterilen büyük oğulları Mustafa ve Mehmet Ali Efendiler ile kızları **Huriye** ve **Tayyibe** Hanımlara intikal etmiştir. Varisler 20 parça hissenin 10 parçasını Trabzonlu Ahmed Rasim Efendi'ye, 10 parça hissenin 5 parçasını Mustafa Bey'e satıp devretmişlerdir (10 Teşrinisani 1316/23 Kasım 1900). Bilahire ocaktaki payların yeniden düzenlenmesi ile ocağın tamamı olan 40 parça hissenin ikişer buçuk parçadan 10 parçası Mustafa ve Mehmet Efendilerle Huriye ve Tayyibe Hanımların olmuştur (7 Kasım 1901). Mütevefa Salih Efendi kızı **Tayyibe** Hanım, sahibi bulunduğu ikibuçuk hissesini 50 Osmanlı Lirası bedel ile hissedarlardan Mustafa Süreyya Bey'e satmıştır (2 Mart 1903) [126].

Bu işletme ve ortaklığın ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiştir. R.1326 (1910) yılı kayıtları ocağın Panciri Bey'e geçtiğini göstermektedir[127]. Panciri Bey'in eline geçen ocakların tamamı bir süre sonra Fransız şirketine devredilmiştir.

19. ***Odesya:*** Zonguldak'ta Baştarla adındaki yerde bulunan **374** numaralı ocağın imal hakkının 80 hisse itibariyle kendisine ve kardeşine intikal eden 27,5 hisseyi tüccardan Akçaşehirli Arif Hikmet Bey'e satmıştır (16 Mayıs 1333/1917)[128]. 20 Ağustos 1898 tarihi itibariyle bu ocakta her biri 27,5 hisseye sahip iki ortak vardır. Bunlar Pavlaki ve Petro'dur. Odesya'nın bu iki madenciden hangisinin mirasçısı olduğu tespit edilememiştir[129].

20. ***Refika Hanım:*** Ereğlili Mehmed Efendi ve Hayriye Hanım'ın kızıdır. Şura-yı devlet Maliye ve Nafia Dairesinin 25 Şubat 1336 (25 Şubat 1921) tarih ve **162** numaralı mazbatasından anlaşıldığına göre, Kozlu mevkiinde bulunan **370** numaralı İncivez Ocağı'nın toplam 40 parça olan hisselerinin beşine sahip bulunan Mehmed Efendi'nin kızı Refika Hanım ile oğulları İbrahim ve Hüseyin Efendiler, ellerinde bulundurdukları hisseleri Fransa vatandaşı Mühendis Mösyö Leonfor'a satış yoluyla devretmek istemişlerdir. Satışın uygunluğuna dair iradenin icrasına Ticaret ve Ziraat Nezareti memur edilmiştir (25 Cemaziyelahir 1338/ 18 Mart 1336/18 Mart 1920)[130]. Refika Hanım ile kardeşleri İbrahim ve Hüseyin Efendiler, bu ocakta kendilerine babalarından intikal eden bu beş hisseden başka anneleri Hayriye Hanım'dan intikal etmiş 20 hisseyi de, Bahçekapı'da oturan tüccardan Yazıcızade İsmail Hakkı Bey'e bedeli karşılığı satıp devretmişlerdir (5 Haziran 1334/5 Haziran 1918)[131]. Daha önce 40 parça itibariyle, 10 parçası Murat Şaban Ağa'nın, 10 parçası Serkiz Rakıcıyan Efendi'nin ve 10 parçası Yuvan Efendi'nin, 5'erden 10 parçası da Ereğlili Musa ve İbrahim Efendilerin olan **370** numaralı ocağın hisselerinin Mehmed Efendi ve Hayriye Hanım'a ne zaman ve nasıl geçtiği tespit edilememiştir[132].

21. ***Yuvaniçe Knezeviç:*** Yuvan (Topal) Metro'nun kızıdır. Kilimli'ye tabi İnağzı'nda bulunan **113** numaralı ocağın, 40 hisse itibariyle 30 hisselik paya sahip, iki ortağından biri olan babası Yuvan Metro'nun ölümü üzerine kar-

deşleri Nikola ve Miço ile birlikte bu ocakta hak sahibi olmuştur. Ancak her üç kardeş ne kadar süre ile tasarruf ettikleri tespit edilemeyen paylarını diğer hissedarlarla birlikte satarak ocakla olan ilgilerine son vermişlerdir (Eylül 1329/1913)[133].

22. ***Zehra*** ve ***Hayriye Hanım:*** Murad Şaban'ın kızlarıdırlar[134]. Zehra ve Hayriye Hanım'ın sahip oldukları hisse, Kozlu'da bulunan ve Murat Ocağı diye bilinen kömür madeni ocağındadır. Bu ocak, Musa oğlu Ali ile Salih Efendi'nin ortaklaşa işletip terk ettikleri ocak ile Molla Recep ile Hammal Mehmed'in müşterek işletip terk etmiş oldukları iki ocağın birleştirilmesiyle oluşmuştur. Müzayedeye çıkarılan ocak, 6.050 kuruşa Murat Şaban elinde kalmıştır. Böylece yeniden açılan ocağa **370** numara ile Murat Ocağı adı verilmiştir. 11 Nisan 1314 (23 Nisan 1898) tarihinde üretim tezkiresi alarak üretime geçmiştir. Başlangıçta tamamı Murat Şaban'a ait olan ocağın çeşitli tarihlerde yapılan hisse satışları ile önemli bir kısmı elden çıkmış ve 40 hissede 10 hisse Murat Şaban'ın elinde kalmıştır[135]. Murad Şaban'ın ölümü ve hissesinin yasal mirasçılarına intikali münasebetiyle yapılan değerlendirmede ocak, 18 ve 21 numaralı ocakların birbirlerine katılımıyla oluşturulan ve Büyük, Kesmeli, Papaz, Domuzcu ve Taşbaca damarlarını müşterek olarak işleten İhsaniye Şirketi içinde gösterilmektedir. 5 Temmuz 1327 (18 Temmuz 1911) tarihli düzenlemeye gore, İhsaniye Şirketi ile birlikte değerlendirilen ocakta Murad Şaban'ın hissesi 80'de 10'dur. Ölümü üzerine bu hiseseler her birine beşer hisse olmak üzere kızları Zehra ve Hayriye Hanım'a intikal etmiştir[136].

Hayriye Hanım kendisine intikal eden bu hisseyi ölümüne kadar elinde tutmuştur. Vefatı üzerine tasarrufunda bulunan beş hisse kızı Refika ile oğulları İbrahim ve Hüseyin'e intikal etmiştir. Onlar da haklarını mahkemeden tayin ettikleri vekilleri aracılığı ile 20 Haziran 1328 (3 Temmuz 1912) tarihinde Kozmo Arvanidi'ye satmışlardır.[137]

Zehra Hanım, Hasan Basri Efendi'nin karısıdır. Eşinin ölümünden sonra, Zehra Hanım ile oğulları Ahmed Remzi ve Murad Cafer Efendiler, kızları ***Hatice*** ve ***Ayşe*** Hanımlar adına, Ereğli Havza-i Fahmiyesinin Kozlu sahasında bulunan **370** numaralı maden kömürü ocağında, tamamı 40 hisseden ibaret olan ocakta kendi adlarına kayıtlı beş hisseyi Fransa Devleti vatandaşı Mühendis Mösyö Leonfor'a satmak istemişlerdir. Satışa Şura-yı devlet ve Meclis-i Vükelaca ruhsat verilmiş ve irade-i seniyye ile uygun bulunmuş, uygulamaya Ticaret ve Ziraat Nazırı memur edilmiştir (22 Mart 1336/22 Mart 1920)[138].

Bu satış öncesine ait Meclis-i Vükelâ kararında, Zehra Hanım'ın **370** numaralı ocaktaki hissesi, 40 hissede 10 hisse olarak gösterilmiştir. Kararda, **370** numaralı kömür madeni ocağının 40 hisse itibariyle 10 hissesine sahip olan Murad Şaban kerimesi Zehra Hanım ve beş hisseye sahip Necati ve Hasan Beylerin, hisselerini Fransız vatandaşı Mösyö Leonfor'a satmak istedikleri belirtilmektedir. Söz konusu bu satış Meclis-i Vükelada görüşülerek onaylanmış ve ic-

rası için Ticaret ve Ziraat Nezaretine havale edilmiştir (9 Teşrinievvel 1335/9 Ekim 1919)[139].

II.4. Hangi Yoldan Ocak Sahibi Olduğu Tespit Edilemeyen Kadınlar

1867 yılında yürürlüğe giren ve madenlerin devletleştirildiği 1942 yılına kadar yürürlükte kalan Ereğli Maden Nizamnamesinin 52. maddesi, ölen madencilerin işlettikleri ocakların yalnız kız ve erkek evlatlarına miras olarak intikaline izin vermektedir. Bu mevzuata göre, Ereğli Kömür Madenlerinde madencilik faaliyetinde bulunan kadınların kocalarından kalan miras sayesinde madencilik sektörüne girmeleri mümkün değildir. Bunun dışında madencilik sektörüne ancak yeni ocak açarak, ocak veya hisse satın alarak veya madenci babadan intikal eden miras sayesinde girme yolları kalmaktadır. Aşağıda ismi geçen madenci hanımların bu ihtimallerden hangisi ile madencilik sektörüne girdikleri tespit edilememiştir.

1. ***Ayşe Hanım:*** **278** numaralı ocağın ortaklarındandır. Alacaağzı'nın Kadıpınarı adındaki yerde Yusuf Onbaşı oğlu Mehmed Efendi ile Hüseyin Efendi zade Hasan Efendi'nin **278** numaralı Ocağında üç pay hisseye sahiptir. Ne zaman faaliyete geçtiği belirlenemeyen bu ocak, 40 parça hisse itibar edilerek, 6 parçası Hasan Efendi'nin, 15.5 parçası Hasan Tahsin Efendi'nin, 15.5 parçası Rıza Ağa'nın ve 3 parçası Ali Efendi'nindir (17 Ekim 1892). Bu ocak daha sonra yine 40 parça hisse itibar edilerek, 15.5 parçası Gerzelioğlu Rıza Ağa'nın, 9.5 parçası İlyas Efendi'nin, 9 parçası biraderi Rıza Efendi'nin ve 3 parçası Hoca Ali Efendi'nin ve 3 parçası Ayşe Hanım'ın ellerinde bulunduğu kayıtlara geçmiştir (6 Nisan 1904). Bu şahıslar tarafından işletilen ocağa, Hacı Mehmed Şakir, Petro İstefan, Madenci Yuvan kefil olmuşlardır[140] R.1326/1910 yılı kayıtları bu ocağı işletenleri Gerzelioğlu Rıza ve karısı, Hoca Ali Efendi ile Tahtabaşoğlu İlyas ve Rıza Efendiler olarak saymaktadır. Buradan, Ayşe Hanım'ın Gerzelioğlu Rıza'nın varislerinden olduğu anlaşılmaktadır[141].

2. ***Eleni:*** Kozlu Demiryolu'nun sağ tarafında Arpatarlası adındaki yerde Toma Medin Ocağı diye bilinen **17** numaralı ve 12 hisseli ocağın ortaklarındandır. Eleni'nin payı bir hissede 1/3 hissedir (8 Haziran 1892) [142]. Eleni'nin payının ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiştir.

3. ***Hatice Hanım:*** **22** numaralı İstefan Mehat ortağı Yanko'nun Gürgen İskelesi Ocağı diye bilinen ocağın ortaklarındandır. 40 parça hisseden ibaret olan bu ocakta 20 parça hisseye mutasarrıf bulunan Hatice Hanım, bütün alacakları ve borçları kendine ait olmak şartıyla 500 Osmanlı Lirası masraf bedeli karşılığında hisselerini Kâmil Ağa zade Hamid ve Osman Efendilere satmıştır[143]. Hatice Hanım'ın **22** numaralı ocağın yarı hissesine nasıl sahip olduğu ve ne zamandan beri tasarruf ettiği ve satışın tarihi tespit edilememiştir. Ayrıca bu Hatice Hanım'ın **138** numaralı ocağın ortaklarından olan Hatice Hanım olup olmadığı da anlaşılamamıştır.

4. ***Hayriye Hanım:*** Kozluda **370** numaralı ocağın ortaklarından olan Hayriye Hanım'ın bu ocağa ne zaman ve hangi yoldan ortak olduğu tespit edilememiştir. Kozlu maden sahasında bulunan **370** numaralı kömür ocağının tamamı 40 hissedir. Hayriye Hanım'a ait 20 hisse, varislerine intikal etmiştir. Bu hisseler kızı Refika Hanım ile oğlu Hüseyin ve İbrahim Efendiler tarafından İstanbul Bahçekapı'da oturan tüccardan Yazıcızade İsmail Hakkı Bey'e bedeli karşılığı satılmıştır. Bu satış, madenleri idaresi altında bulunduran Ticaret ve Ziraat Nezaretinin tezkiresi üzerine Meclisi Vükelâca onaylanmıştır (5 Haziran 1334/5 Haziran 1918)[144].

5. ***Karayani Anya Medin:*** Kozlu Demiryolu'nun sağ tarafında Arpatarlası adındaki yerde Toma Medin Ocağı diye bilinen **17** numaralı ve 12 hisseli ocağın ortaklarındandır. Bu ocağın tamamı 12 hisseden ibarettir. Karayani Anya Medin'in payı ise bir hissedir (8 Haziran 1892) [145]. Ortaklığın ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiştir.

6. ***Katrine:*** Maden Kamisyonu Riyasetinin yazısında, Kilimli ve Amasra mevkilerinde bulunan, Bodosaki Efendi ile Katrine ve Marye'nin müşterek olarak imalatları altında bulunan dört maden kömürü ocağını Şeriye mahkemesinden aldıkları hüccet ile Tacir İstavro veledi Dimitri Nomikos Efendi'ye devrettikleri beyan edilmektedir (1 Şubat 1321/14 Şubat 1906). Kilimli ve Amasra'da satışları sözkonusu ocaklar **173, 174, 274** ve **287** numaralı ocaklardır. Ocakların satış, kefalet gibi işlemleri tamamlanarak işletme ruhsatları verilmiştir (21 Mayıs 1322/3 Haziran 1906)[146]. İstanbul'da Yusufyan Hanı'nda faaliyet gösteren Banker ve Tacir İstavro'ya satılan, Kilimli'deki **174** ve **287** numaralı ocaklarla Amasra Tarlaağzı'nda bulunan **173** ve **274** numaralı ocaklarda Katrine'nin sahip olduğu pay ile ne zamandan beri ve hangi yoldan bu ortaklık içinde bulunduğu tespit edilememiştir[147].

7. ***Madam Mariye:*** Madenci Bodosaki Efendi'nin karısıdır. Kilimli Mevkiinde, Hacı Ömer, Lazo, İstefan, Ankaralı Andon ve Kirkor'un Ocağı diye bilinen **174** numaralı ocağın ortaklarındandır. 40 parça hisse itibar edilen bu ocak önce Bodosaki'ye geçmiştir (27 Aralık 1892). Ocak, Çay, Hecipetro ve Kürtşerif damarlarında üretim yapmaya izinli olarak 40 parça itibar edilmiş, 10 parçası Bedosaki Efendi'nin karısı Madam Mariye'nin eline geçmiştir (8 Nisan 1902). Bu tarihten sonra ocak, Madenci Gerzeli Hasan, Madenci Yuvan, Madenci İstefan'nın kefaletleri ile üretimine devam etmiştir[148]. Kilimli'de bulunan **174** numaralı kömür madeni ocağı 1904 mali yılı kayıtlarına göre, orta seviyeli üretimi ile Bodosaki ve diğer ortaklarının ellerinde bulunmaktadır[149].

Madam Mariye ayrıca, **287** numaralı, Kilimli mevkiinde Ayuini adındaki yerde Şükrü Efendi'nin açtığı kömür ocağının da ortaklarındandır. Bu ocak başlangıçta 100 parça hisse itibar edilerek, üçte bir hissesi Şükrü Efendi elinde kalmış, diğer üçte iki hissesi aralarında düzenlenen mukavele gereği işletilmek üzere 2.000 kuruş masraf bedeli karşılığı tüccardan Cevahircioğlu Bodosaki'ye

satılmıştır (11 Kasım 1892). Daha sonra, Acılık, Prencbey, Çay, Hecipetro ve Kürtşerif damarları da hududu dahilinde olduğu halde 30 parça itibar olunmuştur. Bu hisselerin 10 parçası Şükrü Efendi'nin, 5'er parçası Harafim Efendi ve Dimistoni Efendi'nin ve 10 parçası Madam Mariye'nin ellerine geçmiştir (8 Nisan 1902) [150]. Maden idaresinin 1904 mali yılı kayıtlarına göre, Kilimli'de bulunan **287** numaralı kömür ocağı yüksek seviyeli üretimi ile Şükrü Efendi, Harafim ve ortaklarının ellerindedir[151]. Bu ocak, Bodosaki Efendi ve Katrine de ortak olduğu halde, **172, 174** ve **274** numaralı ocaklarla birlikte Dimitri Nomikos oğlu Tacir İstavro'ya satış yoluyla devredilmiştir (21 Mayıs 1322/3 Haziran 1906)[152].

Marye'nin hisse oranı belirlenemeyen **174** numaralı ocak ile 30 hissede 10 hisseye sahip olduğu **287** numaralı ocaktan başka, hisse oranı belirtilmeyen **172** ve **274** numaralı iki ocağa daha ortak olduğu tespit edilmiştir. Bodosaki Efendi ve Katrine'nin de ortak olduğu **174** ve **287** numaralı ocaklarla birlikte satılan **172** ve **274** numaralı ocaklar, **174** ve **287** numaralı ocaklarla birlikte Sakızlı Dimitri Nomikos oğlu Tacir İstavro'ya satış yoluyla devredilmiştir (21 Mayıs 1322/3 Haziran 1906)[153]. Kilimli'de bulunan **174** ve **287** numaralı ocaklarla Amasra Tarlaağzı'nda bulunan **172** ve **274** numaralı dört ocağı satın alan Dimitri Nomikos oğlu İstavro, İsanbul'da Yusufyan Hanı'nda faaliyet gösteren bir bankerdir[154]. R. 1326 (1910) yılı kayıtları bu ocağı İstavri ve Harafim'in işlettiğini göstermektedir[155].

8. ***Madam Orkiya:*** Durmuş oğlu Pavlaki'nin karısıdır. Zonguldak'ın Kilimli mevkiinde bulunan **362** numaralı ocağın toplam 100 pay olan hisselerinden 30 hisseye sahiptir. Madam Orkiya sahip olduğu bu 30 hisseyi Osmanlı Devleti vatandaşlarından Anastas Laskaridi ve Madam Eleni'ye satış yoluyla devretmek üzere Maden İdaresine müracaatta bulunmuştur. Ancak bu satış işlemi gerçekleşmeden müşteriler, aynı ocakta Hacı Ahmed Ali Ağa zade Ali'nin 30 hissesi ile Arnavut Mehmed Efendi'nin 10 olmak üzere 100 hisselik ocağın 40 hissesini satın almak istemişler ve bu istekleri idarece uygun bulunmuştur (26 Kânunisani 1329/8 Şubat 1914)[156].

Madam Orkiya sahip olduğu 30 hisseyi bir süre daha elinde tutmuş, sonra Meadin-i Osmanlı Anonim Şirketine satmak istemiş ve satışın resmiyet kazanması için gerekli muamelesinin yapılmasını talep etmiştir. Söz konusu satış talebi, Meclis-i Vükelâca uygun görülmüş ve uygulama yetkisi Kömür Havzası'nın idaresini elinde bulunduran Ticaret ve Ziraat Nezaretine verilmiştir (9 Teşrinievvel 1335/13 Muharrem 1338/9 Ekim 1919)[157].

9. ***Marya:*** Mıranoviç'in kızıdır. Marya'nın hissesi Kilimli'de bulunan **87** numaralı ocaktadır. Bu ocak Kilimli mevkiinde Demiryolunun sağ tarafında Andontarla adındaki yerde Nikola ve Kosti ocakları olarak bilinmektedir. 1890 yılı kayıtlarına göre 40 parça itibar edilen bu ocağın 20 parçası Nikola'nın, 10 parçası Karadon'un ve 10 parçası da Andon Mıranoviç'in elindedir (7 Haziran 1890) [158]. Yine toplan 40 parça hisseden ibaret olan **87** numaralı ocakta Marya ve diğer hissedarlara ait muhtelif sayıdaki pay ve hisseden toplan 35 hissenin

İngiliz vatandışı Mösyö Rojinal Lafonten Vitali'ye satışı Şura-yı devlet Vükela Meclisi kararıyla onaylanmıştır (29 Haziran 1336/29 Haziran 1920)[159]. Bu kararın uygulanması için de Ticaret ve Ziraat Nezareti yetkili kılınmıştır.

10. ***Nazire Hanım:*** Hamid Efendi'nin hanımı Nazire Hanım, 1317 (1901) mali yılı kayıtlarına göre Alacaağzı'nda bulunan 122 numaralı ocağı işletmektedir. Ocak temettuatından Mart ayı için 90 kuruş, Nisan ayı için 92 kuruş 20 para olmak üzere toplam 182 kuruş 20 para ödeme yapılmıştır. Bu rakamlar ocakta üretimin yolunda gitmediğini göstermektedir[160]. 1320 (1904) mali yılı kayıtlarına göre Alacaağzı'nda bulunan **122** numaralı ocak, Abid ve Şakir Beylerin elindedir[161]. Geçmiş yılların kayıtlarında izine rastlanamayan Nazire Hanım'ın 122 numaralı ocağı ne kadar süre ile çalıştırdığı tespit edilememiştir.

11. **Sıddîka Hanım (Ayşe Sıddîka Hanım):** Arabzade Mehmed Efendi'nin hanımı Ayşe Sıddîka Hanım'dır. **180** numaralı, Kilimli mevkiinde Hüseyin Çavuş ve Mustafa Sinan Ocağı diye bilinen ocağın ortaklarındandır. Bu ocağın hangi tarihlerde işletilmeye başlandığı ve ne zaman kapandığı tespit edilememiştir[162]. Ancak Maden İdaresinin 1889 yılı kayıtları, Kilimli'deki **180** numaralı ocağın orta ölçekli üretim yapan bir ocak olarak Arabzade Mehmed Efendi'nin hanımı Sıddîka Hanım, Hasan ve Emir Ali'nin elinde çalışır durumda olduğunu göstermektedir[163]. 1306 (1890) mali yılında düzenli üretimi ile Arabzade Mehmed Efendi'nin hanımı Ayşe Sıddîka Hanım ile Hasan ve Emir Ali tarafından işletilen ocağın bu yıl için maden idaresine ödediği toplam temettuat payı 14.145 kuruş 25 paradır[164]. 1307 (1891) mali yılında da aynı ortaklar tarafından isletilen ocağın bu yıla ait **Ocak varidatından yapılmış bir ödeme yoktur.** Ancak maden idaresine bu yıldan olan 3.000 kuruş borcu Ereğli Kazası Bidayet Mahkemesinin kararı ile 10 Mayıs 1323 (23 Mayıs 1907) tarihinde tahsil edilebilmiştir[165]. 1309 (1893) mali yılı kayıtlarında Arabzade Mehmed Efendi hanımı ve ortaklarının elinde gösterilen ocak[166], 1904 yılı kayıtlarına göre, Zonguldak'ta oturan Arabzade Mehmed Efendi'nin hanımı Sıddîka Hanım tarafından ortaksız olarak işletilmektedir[167]. Ayşe Sıddîka Hanım Maden Komisyonuna verdiği bir dilekçede, **180** numaralı ocağın diğer hissedarlarının kimlerden ibaret olduğunu sormaktadır (21 Mayıs 1321/3 Haziran 1905)[168]. Fatımatüzzehra adlı hanımın vekili dava vekillerinden (Avukat) Kasım Tevfik Efendi, müvekkili adına Maden Komisyonuna verdiği dilekçesinde, Mehmed Mümtaz Efendi'nin karısı Ayşe Sıddîka Hanım'la ortakları Emir Ali ve Çerkes Hasan'dan **180** numaralı ocağın borcu hakkında bilgi vermelerini talep etmektedir. Bu durum **180** numaralı ocağın diğer iki ortağının Emir Ali ve Çerkes Hasan olduğunu açıkça ortaya koyduğu gibi, Fatımatüzzehra Hanım'ın da ocakla bir bağlantısının olabileceğini akla getirse de, bu son şahsın ortaklığı hakkında bir bilgi yoktur (26 Eylül 1321/9 Ekim 1905)[169]. Dilekçe sahibi Fatımatüzzehra Hanım'ın, Ayşe Sıddîka Hanım'ın kocası Mehmed Mümtaz Efendi'nin kız kardeşi olduğu başka kaynaklardan teyit edilmiştir. Maden mev-

zuatı kardeşten kardeşe miras intikalini caiz görmediği halde, Fatımatüzzehra Hanım'ın, bir süre önce vefat etmiş olan kardeşinin mirasından pay alma peşinde olduğu anlaşılmaktadır[170]. Aynı tarihlerde yapılan tespite göre üç hisseden ibaret olan ocağın her bir hissesi Arabzade Mehmed Efendi hanımı Ayşe Sıddîka Hanım, Çerkes Hasan Ağa ve Emir Ali'nindir. Ayrıca ocağın Maden İdaresine olan borcu 14.254 kuruştur. Bu borç ocağın kefili ve Ayşe Sıddîka Hanım'ın eşi olması dolayısıyla Arabzade Mehmed Efendi tarafından ödenmiştir (Eylül 1321/1905)[171].

Ayşe Sıddîka Hanım'ın ortağı olduğu ocaktan başka da gayrı menkul edindiği görülmektedir. Cafer tarafından inşa ettirilen binanın yarısı Ayşe Sıddîka Hanım tarafından satın alınmıştır. Ayşe Sıddîka Hanım bu gayrı menkulü kendi rızası ile kardeşi Ali Efendi'ye satış yoluyla devretmiş ve aldığı parayı Trabzon'a göndereceğini ifade etmiştir (18 Haziran 1321/1 Temmuz 1905)[172]. Bu ifade Ayşe Sıddîka Hanım'ın Trabzon'la bir bağlantısı olduğunu göstermektedir.

Bu ocağın üretiminin ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiş olmakla birlikte, Maden Komisyonunun 1323 (1907) yılı yazışma kayıtları, Sıddîka Hanım'ın madenciliğe devam ettiğini göstermektedir (12 Nisan 1323/25 Nisan 1907)[173].

12. **Tayyibe Hanım:** Fuad Efendi'nin hanımıdır. **132** numaralı, Alacaağızı mevkiinde Akçabağlık'ta Madenci Trabzonlu Ahmed Efendi ve İsmail Bey'in Ocağı adıyla bilinen ocağın iki ortağından biridir. Maden İdaresinin 1889 mali yılı kayıtları, Alacaağzı'nda bulunan **132** numaralı kömür madeni ocağının yüksek kapasiteli üretimi ile Ahmed Efendi ve İsmail Bey tarafından işletildiğini göstermektedir[174]. Trabzonlu Ahmed Efendi'nin hisselerinin Tayyibe Hanım'a geçtiği açık olmakla birlikte hangi yoldan geçtiği tespit edilememiştir. Toplam 40 parça hisse itibar edilen ocaktaki payı 20 hissedir. Diğer 20 hisse ise İsmail Bey'indir. Üretimlerini Madenci Luka Yorgi ve Madenci İhsaniye Şirketinin kefaletiyle devam ettirmişlerdir (23 Kasım 1893). Bu ocakta 20 parça hisseye sahip bulunan Tayyibe Hanım'ın hukuki vekili bulunan kocası Fuad Efendi, Tayyibe Hanım'a ait 20 hisseyi ve ocaktaki bütün haklarını 825 Osmanlı Lirası karşılığında Abid ve Şakir Beyefendilere devretmiştir[175]. Tayyibe Hanım'ın **341** numaralı ocakta hisse sahibi olan Trabzonlu Salih Efendi'nin kızı **Tayyibe** olup olmadığı ayırt edilememiştir.

13. ***Yuvana:*** Coraş oğlu Nikola'nın kızıdır. **114** numaralı ocağı işletmiştir. Yuvana'nın ocak sahibi olduğuna dair ilk belge, Maden Komisyonunun bir yazışma kaydıdır. Maden Komisyonunun yazısında, Kilimli'de bulunan **114** numaralı Coraş oğlu Nikola'nın kızı Yuvana ocağı'nın kefaletnamesi ile işletme tezkiresinin gönderildiğinden bahsedilmektedir (27 Teşrinievvel 1323/9 Kasım 1907)[176].

Bu ocak Yuvana'dan önce aslen Karadağlı olan babası Nikola tarafından işletilmiş ve sonra da bir İngiliz Şirketine 4.000 Osmanlı lirasına satılmıştır. Ödemenin 2.000 liralık kısmı yapılmışken Nikola ölürken şirket de fesholduğundan resmi alım satım süreci tamamlanamamıştır. Bu durumda Zonguldak Rum Mahallesinde oturan ve Nikola'nın tek mirasçısı olan kızı Yuvana, paranın kalan 2.000 lirasını alıp ocağı devretmekten imtina etmiştir. Konu, ocağın haczi talebi ile şirketin tasfiye işlerinden sorumlu temsilcisi tarafından mahkemeye intikal ettirilmiştir. İstanbul Bidayet Mahkemesi Birinci Hukuk Dairesinin 2 Teşrinisâni 1329 (15 Kasım 1913) tarihli duruşmada haciz kararı vermiş ve karar Ereğli Kömür Madenlerinin tâbi olduğu Ticaret ve Ziraat Nezaretine bildirilmiştir[177]. Bu karardan kısa süre sonra Yuvana, işletme hakkına sahip olduğu **114** numaralı ocağı, nakit olarak borç aldığı 5.000 Osmanlı lirası karşılığı tüccardan Toma Fotyadis'e rehin vermiştir. Sözleşmeye göre Yuvana borç aldığı parayı geri ödemediği takdirde ocak borca mahsuben beş yıl süre ile Toma Fotyadis tarafından işletilecektir. İki taraf arasında yapılan bu sözleşme Zonguldak Şer'iye Mahkemesince 29 Zilhicce 1321 (17 Mart 1904) tarihinde tescil edilmiştir. Toma Fotyadis'in avukatı olan Zonguldak Dava Vekillerinden Aslan, Zonguldak'ta bulunan Ereğli Maden Müdüriyetine verdiği dilekçede, söz konusu sözleşmenin ocak künyesine şerh edilmesini talep etmektedir (21 Teşrinisani 1329/4 Aralık 1913)[178].

14. ***Yuvaniçe:*** Kozlu Demiryolu'nun sağ tarafında Arpatarlası adındaki yerde Toma Medin Ocağı diye bilinen **17** numaralı ocağın ortaklarındandır. Bu ocağın tamamı 12 hisseden ibarettir. Yuvaniçenin payı bir hissedir (8 Haziran 1892)[179].

15. ***Zekiye*** ve ***Fehmiye Hanım:*** Kozlu mevkiinde **167** numaralı Hacı Süleyman oğlu Süleyman'ın Ocağı diye bilinen kömür ocağının hissedarlarındandır. 40 parça hisse itibar edilmiş bu ocağın hisselerinden 5 parçası Zekiye Hanım'ın ve 5 parçası Fehmiye Hanım'ındır. Zekiye ve Fehmiye Hanım'ın bu hisselere hangi yoldan sahip oldukları tespit edilememiştir. Ocağın 2 Kasım 1892'den itibaren üretimine Madenci Yorgi Luka, Madenci Petro İstefan, Madenci Gerzeli Hasan Ağa'nın kefaleti ile devam edilmiştir[180]. R.1326/1910 yılı kayıtları **167** numaralı ocağın ortakları arasında Zekiye ve Fehmiye Hanım'ın bulunduğunu göstermektedir[181]. Üretimin ne zamana kadar devam ettiği tespit edilememiştir.

Sonuç

Maden işletmeciliği, iktisadi hayatın en zor ve riski yüksek dallarından biridir. Madencilik emek yoğun bir sektördür. Üretim-istihdam karşılaştırmasında pek çok sektöre kıyasla daha yoğun bir istihdam gerektirir. Tarihî Türk aile yapısının temel direği olmaktan, en yüksek sosyal ve siyasal organizasyon olan devlet idaresinde önemli sorumluluklar üslenmeye kadar Türk kadını, tarihin her devrinde şahsiyetini incitmeyecek ve rencide etmeyecek her alanda yer

alarak, varlığını ve becerisini ispatlamıştır. Türk kadınının kendini ispatladığı alanlardan biri de 19. yüzyıl ortalarına doğru madencilik sektörüne açılan Ereğli Kömür Madeni Havzası'dır.

Tarihin her devrinde sosyo-ekonomik hayatın hemen her alanında yer alan Türk kadını, 19. yüzyıl ortalarına doğru Ereğli Kömür Madeni Havzası'nda ortaya çıkan taş kömürü madenlerinin işletilmesinde de işveren olarak rol almıştır. Bu çalışmada, Ereğli Maden Havzası'nda çeşitli yollardan ocak sahibi olan ve patron sıfatı ile madencilik sektöründe uğraştığı tespit edilen madenci kadınlar ele alınmıştır. Halbuki yakın zamanlara kadar genelde, Osmanlı döneminde kadının sosyo-ekonomik alanda bir aktiviteye sahip olmadığı görüşü hakimdi. Araştırma sonuçları bu iddiaların tersine, her dönemde olduğu gibi Osmanlı döneminde de Türk kadınının sosyo-ekonomik alanda yer aldığını göstermiştir.

Türkler sırf para kazanmak için kadınlarını başkalarının işlerinde çalıştırmayı zillet saymışlardır. Bu anlayış Anadolu Türk toplumunda yakın zamanlara kadar devam etmiştir. Ancak bu anlayış Türk kadınını üretim ve istihdamın dışına itmemiş, her Türk hanesi bir üretim merkezi ve atelye niteliği kazanmıştır. Kendi üretimini kendi evinde yapan ve ekonomiye katma değer üreten kadınların yanında, çeşitli alanlarda işletmeci olarak faaliyet gösteren kadınlar da ortaya çıkmıştır. Ereğli Madencilik sektörü bu alanlardan birisi olmuştur.

Osmanlı Türk kadınının 19. yüzyıl öncesi madencilik sektöründe yer almaması, o dönemlerde madenlerin emanet usulü denilen farklı bir yöntemle işletilmiş ve şahsi teşebbüse kapalı olmasındandır. Sektörün sonraki dönemlerde şahsi teşebbüse kapalı hale gelmesi ile, sağlanan bu başarı ile birlikte başarının sembolleri de ortadan kalkmıştır.

Türk Tarihinin her döneminde, imkân ve fırsatların elverdiği ölçüde siyasi, iktisadi ve sosyal hayatın içinde yer alan Türk kadınının, iktisadi hayatın en zor uğraşılarından biri olan madencilik alanında da başarılı bir şekilde yer aldığı bu çalışma ile ispatlanmıştır. Yoğun istihdam ve iyi bir koordinasyon gerektiren madencilik alanında iş yapmayı göze almak ve başarmak başlıca takdire şayandır.

Bu çalışma ile sağlanan bilgi ve veriler, geçmişte en zoru başarmış Türk kadınına çağdaş dünya şartları içinde de üstesinden gelemeyeceği bir iş olmayacağı fikir ve güvenini verecek, Türk kadının medeni cesaret ve girişimcilik ruhu kazanmasında etken olacaktır.

* Yrd.Doç.Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, aogreten@yahoo.com

[1] Necdet Sevinç, "Eski Türklerde Kadın ve Aile Hukuku", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sy. 18, İstanbul 1980, s. 17-31; Özkan İzgi, "İslamiyetten Önce Türklerde Kadın", *Türk Kültür Araştırmaları*, Yıl XI-XII-XIII-XIV, Ankara 1973-1975, s. 149-152.

[2] N. Sevinç, "Eski Türklerde Kadın ve Aile Hukuku", s. 31-50; J.P. Roux, "Ortaçağ Türk Kadını", *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, (çev. Gönül Yılmaz), *Erdem*, c. 6, sy. 18, Ankara 1992, s. 706-715.

[3] Müjgân Cumbur, "Selçuklu ve Osmanlı Devirlerinde Kadınların Kurdukları Şifahaneler", *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Cilt 3, Sayı 8,. Ankara 1987, s. 342-348.

[4] Şefika Kurnaz, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Amasya'da Kadın", *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 13-15 Haziran 2007 Amasya, s. 79.

[5] Fariba Zarinebaf-Shahr, "XVIII. Yüzyıl İstanbul'unda Kadın Vakıfları", (çev. Burcu Özdemir), *Türkler*, XIV, Ankara 2002, s. 15.

[6] İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1983, s. 216-217; Abdülkadir Donuk, "Çeşitli Toplumlarda ve Eski Türkler'de Aile" *İÜEF. Tarih Dergisi*, (Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı), İstanbul 1982, s. 166; Jean-Paul Roux, "Ortaçağ Türk Kadını", s. 706.

[7] Abdurahman Kurt, "Osmanlı'da kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", *Osmanlı*, V, Ankara 1999, s. 436-438; Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul 1994, s. 133.

[8] Fethi Gedik, *Osmanlı Şirket Kültürü XVI.-XVII. Yüzyıllarda Mudârebe Uygulaması*, İstanbul 1998, s. 64-67, 91, 105, 95.

[9] Aryeh Shmuelevitz, "XIX. Yüzyılın Başlarında Yafa Kadınlarının Durumu" (Çev. Burcu Yorulmaz), *Türkler*, XIV, Ankara 2002, s. 25-27.

[10] Gül Celkan, "19. Yüzyılda Osmanlı Topraklarında Dolaşan Kadın Seyyahlar ve Eserlerindeki Türklerle İlgili İntibaları", *Erdem*, Cilt 5, sy. 15, Ankara 1991, s. 841.

[11] BOA, DUİT, sy. 65-1/32.

[12] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1993, s. 307-317.

[13] "Karılar Pazarı" Ereğli ve Alaplı'da mahalli ağızla "Gallâ Bazarı" şeklinde söylenir.

[14] Feriha Karadeniz, "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Farklı Sınıflardaki Osmanlı Kadınına Genel bir Bakış", *Osmanlı*, V, Ankara 1999, s. 450.

[15] Edmondo de Amicis, *İstanbul*, (Çev. Beynun Akyavaş), Ankara 1986, s. 245.

[16] E.Amicis, *İstanbul*, s. 247.

[17] Türk Halı Sanatı hakkında: Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Binyılı*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2005; http://www.theottomans.org/turkce/sanat_kultur/hali.asp, 28.11 2005.

[18] A. Kurt, "Osmanlı'da kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", s. 439-440; Ş. Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, İstanbul 1992, s. 138-139.

[19] İ. Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 257-258; Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi*, I-II, Nakışlar Yayınevi, İstanbul (yıl yok), s. 204-207.

[20] "Osmanlı Toplum Yaşayışıyla İlgili Belgeler-Bilgiler", *Tarih ve Toplum*, Sayı 31, Mart 1984, s. 193.

[21] E.Amicis, *İstanbul*, s. 252.

[22] *Milli Mücadelede ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadınlarımız*, Milli Savunma Bakanlığı Yayını, Ankara 1989.

[23] Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, s. 135; Berrak Burçak, "II. Abdülhamid Devrinde İslam ve Batılılaşma Karşısında Kadının Konumu", *Doğu Batı*, Sayı 3, 3. baskı, Mart 2004, s. 115-123.

[24] Emel Doğramacı, "Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını", *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Ocak 1985 Ankara 1984, s. 111.

[25] BOA, Hazine-i hassa Defteri, sy. 246, v.89a; Ahmet Öğreten, "Ereğli Kömür Madeni Havzasında İlk Üretim", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Özel Sayısı, Yıl 13, Sayı 31, Erzurum 2006, s. 141-143.

[26] Avusturyalı Hırvat işçiler Havza'ya gelen ilk yabancı işgücünü oluşturmuştur (Eylül 1848). BOA, Hazine-i hassa Defteri, sy. 790, v. 7b.

[27] *Ereğli Kömür Madeni Nizamnamesi*'nin madenlerde istihdamı düzenleyen, Tertib ve İstihdam Nizamı'na dair 21-35 maddeleri; BOA, DUİT, sy. 21/2-3 nolu gömlekte 6 numaralı belge. *Ereğli Kömür Madeni Nizamnamesi*'nin çeviri metni *Dilaver Paşa Nizamnamesi*, adı altında TTK. Genel Müdürlüğü Kütüphanesi, Zonguldak, Kayıt sy. 2262; *Ereğli Madeni İdaresi Nizamnamesi*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi, Yer: 343.077009563125/ERE, Bölüm: OBAAM, Demirbaş sy. 011654; Mustafa Nuri Anıl-Nejdet Merey, *Türkiyede Maden Mevzuatı II*, Tan Matbaası, İstanbul 1942, s. 89-1003; Fahrettin Tızlak, "Ereğli Kömür Madeni Nizamnamesi", *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, XIX/23, Ankara 1998, s. 123-146; Ahmet Öğreten, Hüseyin Koca, *Zonguldak Kömür Havzasının Tarihi, Sosyal ve Ekonomik Gelişimi, (Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, Proje Kod No: 2003.07.01.01)*, Zonguldak 2007, s. 50-66.

[28] Türkiye Taşkömürü İşletmeleri Kurumu Eğitim Dairesi Arşivi (TTKEDA), Muharrerat Defteri, sy. 4, kayıt 1025, s. 221.

[29] Paul Halsall, "Modern History Sourcebook: Women Miners in the English Coal Pits", http://www.fordham.edu/halsall/mod/1842womenminers.html, 30.11.2005;
http://myweb.cableone.net/leahryan/Coal/pbl/Scotland/disct.htm, 30.11.2005;
http://myweb.cableone.net/leahryan/Coal/pbl/Wales/diwls.htm, 30.11.2005;
http://myweb.cableone.net/leahryan/Coal/pbl/Scotland/pre42sct.htm, 30/11/2005;
http://myweb.cableone.net/leahryan/Coal/pbl/Pre_1842/pre42intro.htm, 30.11.2005;
http://myweb.cableone.net/leahryan/Coal/pbl/Scotland/westsct.html#EVIDENCE%20COLLECTED%20FROM%20FEMALES, 30.11.2005;
Robert Hugh Franks, "The Royal Commision Reports On Children In The Mines, 1842", http://freepages.genealogy.rootsweb.com/~stenhouse/coal/pbl/Scotland/pre_eastscot.htm, 30.11.2005;
Bal Maidens, "The Momen and Girls of The Cornish Mines", http://members.ozemail.com.au/~jlsymo/CANSW/gilcent/Bal%20M_SelectPP.htm, 30.11.2005;
http://www.amazon.com/gp/product/B00000037Q/102-5006860-4818506?v=glance&n=5174, 30.11.2005;
"Female Mining Deaths: 1851-1913-England", http://home.earthlink.net/~stenhouse/coal/pbl/dieng.htm,30.11.2005.

[30] *İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası*, "Karadeniz Ereğli-Zonguldak Kömür Havzası", sy. 7, Mayıs 1924, s. 139.

[31] Ferit H. Saymen, *Sistematik Türk İş Hukuku Mevzuatı*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1952, s. 717-718.
[32] BOA, Hazine-i hassa Defteri, sy. 246, v.89a.
[33] BOA, MB, sy. 6/91; BOA, HR.MKT, sy. 35/53; BOA, Hazine-i hassa Defteri, sy. 790, v. 9b-10a.
[34] BOA, A.DVN.DVE(2), sy. 3/36.
[35] A. Öğreten, H. Koca, *Zonguldak Kömür Havzasının Tarihi*, s. 91; *Ereğli Kömür Madeni Nizamnamesi*, 2007, madde 52.
[36] BOA, MV, sy. 169/57.
[37] BOA, MV, sy. 133/28.
[38] BOA, İ.İMT, sy. 7/1327/Ca-3.
[39] BOA, MV, sy. 167/50.
[40] BOA, MV, sy. 229/60; BOA, İ.MMS, sy. 160/1331/Ra-73.
[41] BOA, MV, sy. 200/92.
[42] BOA, MV, sy. 211/156.
[43] BOA, İ.MVL, sy. 500/22627.
[44] Hatice Hanımın ikinci ismi bazı kayıtlarda "Canan", bazılarında "Cenan" şeklinde yazılmıştır.
[45] Gayrımüslimlerin isimleri Rum milletine mensup kanaati uyandırsa da bu bölgede Ortodoks Türklerin oturduğu bilinmektedir. Aile fertleri arasında Türkçe isimli kimselere rastlanması da bunu göstermektedir. Mesela, 369 rumaralı ocağı açan, 14 ve 350 numaralı ocakların ortağı Durmuş oğlu Pavlaki; 104 ve 186 numaralı ocakların ortağı Aslı oğlu Bodosaki, 246 ila 261 numaralar arası onbeş ocağın yarı yarıya ortağı olan Aslı oğlu Avraham; 71 ve Amasradaki 143 numaralı ocakların ortağı Milo Şahin; 17, 71, ve 87 numaralı ocakların ortağı olan Karaton/Karadon bunlardandır. Bu isimler hakkında görüşlerine müracaat edilen, yaş ve kültürel tecrübesi ile bilinen İstanbul Rum esnafının ileri gelenleri de, bu isimlerin kendi milletlerinde bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bu bölgede oturan Ortodoksların Türk olduğunu ortaya koyan bir diğer delil de 30 Nisan 1921 tarihli 2.749 Safranbolu'lu Ortodoks adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilem dilekçedir. Bu dilekçede dilekçe sahipleri, İstanbul'da bulunan Rum Ortodoks Patriği'ni tanımadıklarını, Anadolu'da yaşayan Ortodoks Rumların Elen olmadığını beyan ederek; menşey, adet, an'ane ve lisan itibariyle Türk olan ancak Anadolu'da Rum olarak bilinen kendileri için Anadolu'nun uygun bir yerinde bir Türk Ortodoks Patrikliği kurularak Müslüman Türk kardeşleri ile birlikte yaşamak istediklerini ifade etmektedirler. Bakz. Ayşe Çavdar, "Anadolu'nun Kayıp Halkları", *Eskiatlas*, Sayı 125, Ağustos 2003, s. 176.
[46] BOA, MV, sy. 219/53.
[47] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1305, sy. 72, s. 242.
[48] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 134.
[49] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 355.
[50] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 104.
[51] BOA, MV, sy. 206/17.
[52] BOA, MV, sy. 219/53.
[53] *Ereğli Kömür Madeni Nizamnamesi*, madde 58.
[54] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[55] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 13, s. 163.

[56] BOA, MV, sy. 189/35.
[57] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 11, s. 53.
[58] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 385.
[59] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 135, Matlubatı 34.809 kuruş 10 paradır.
[60] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1321/297, v. 18.
[61] TTK. Eğitim Dairesi Arşivi, Defter, sy. 12, s. 71.
[62] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 215.
[63] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 215.
[64] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1323/38, v. 48; Aynı defter, 1323/119, v. 52.
[65] BCA, sy. 30.18.1.2/14.69.15.
[66] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 20.
[67] ZKÜ, Madenci İsteklerini Kayıt Defteri, sy. 6, 27 Mart 1314 / 4, s. 61. Bu kaynak bundan sonraki referanslarda MİKD olarak gösterilecektir.
[68] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 353.
[69] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 3 Teşrînievvel 1312 / 24, s. 42.
[70] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 353.
[71] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 12 Teşrînievvel 1308 / 77, s. 11.
[72] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 8 Haziran 1309 / 12, s. 16.
[73] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 106.
[74] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 106.
[75] ZKÜ. Matlubat Defteri 1306, sy. 78, v. 249.
[76] ZKÜ, Matlubat Cild-i sâni Defteri 1307, sy. 91, v. 236.
[77] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 4, s. 4, sıra 10-11.
[78] A.Öğreten, H. Koca, *Zonguldak Kömür Havzasının Tarihi, Sosyal ve Ekonomik Gelişimi*, s. 110.
[79] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 8 Haziran 1308 / 22, s. 4.
[80] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 37.
[81] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 1 Haziran 1309 / 12, s. 20.
[82] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 28 Temmuz 1213 / 18, s. 51.
[83] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 69.
[84] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 21.
[85] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 24 Teşrinievvel 1208 / 9, s. 14.
[86] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 137.
[87] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 21.
[88] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 67.
[89] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 100.
[90] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s.101.
[91] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 104.
[92] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 106.
[93] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1323/204, v. 57.
[94] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 80.
[95] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 5, kayıt sy. 157, s. 471.
[96] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[97] BCA, sy. 30.18.1.1/22.78.2.
[98] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 31 Ağustos 1308 / 77, s. 11.
[99] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 12 Teşrînievvel 1308 / 73, s. 11.

[100] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 261; ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 126.
[101] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 13, s. 102.
[102] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 266.
[103] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 123.
[104] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, v. 128.
[105] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 11, s. 46.
[106] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 240.
[107] BOA, MV, sy. 205/117.
[108] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 240; ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 122.
[109] ZKÜ, Matlubat Cild-i sani Defteri 1324, sy. 209, s. 121.
[110] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 17.
[111] ZKÜ, Matlubat Defteri Cild-i sâni 1317, sy. 100, v. 152; ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 89, v. 101.
[112] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 283; Ahmet Öğreten, "Ereğli Kömür Havzasında Bahriye Nezareti Döneminde Madenler ve Madenciler (1865-1908)", *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Zonguldak 2007, s.170.
[113] ZKÜ, Matlubat Defteri Cild-i sani 1323, sy. 204, v. 114.
[114] ZKÜ, Matlubat Defteri Cild-i sani 1324, sy. 209, v. 105.
[115] A. Öğreten, "Ereğli Kömür Havzasında Bahriye Nezareti...", s.162.
[116] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 134.
[117] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 137.
[118] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 80.
[119] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[120] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 13 Eylül 1313 / 29, s. 54.
[121] BOA, MV, sy. 217/48.
[122] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 134.
[123] ZKÜ, MİKD, sy. 6, 4 Mayıs 1309 / 8, s. 20.
[124] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 232.
[125] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[126] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 340.
[127] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[128] BOA, MV, sy. 208/22.
[129] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 373.
[130] BOA, MV, sy. 254/49.
[131] BOA, MV, sy. 212/51.
[132] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 369.
[133] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 13, s. 163.
[134] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 11, s. 47.
[135] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 369.
[136] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 11, s. 47.
[137] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 11, s. 47.
[138] BOA, MV, sy. 254/54.
[139] BOA, MV, sy. 217/21.
[140] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 277.

[141] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[142] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 16.
[143] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 21.
[144] BOA, MV, sy. 212/51.
[145] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 16.
[146] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1322/79, v. 27.
[147] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1322/93, v. 28.
[148] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 173.
[149] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 131.
[150] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 286.
[151] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 133. Matlubatı 63.902 kuruştur.
[152] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1322/79, v. 27.
[153] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1322/79, v. 27.
[154] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1322/93, v. 28.
[155] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.
[156] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 11, s. 53.
[157] BOA, MV, sy. 217/11.
[158] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 86.
[159] BOA, MV, sy. 254/137.
[160] ZKÜ, Matlubat Defteri Cild-i sâni 1317, sy. 100, v. 125.
[161] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 76.
[162] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 179.
[163] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1305, sy. 72, s. 242.
[164] ZKÜ. Matlubat Defteri 1306, sy. 78, v. 259.
[165] ZKÜ, Matlubat Cild-i sâni Defteri 1307, sy. 91, v. 241.
[166] ZKÜ, Matlubat Defteri 1309, sy. 208, v. 274.
[167] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1320, sy. 98, s. 134.
[168] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1321/86, v. 6.
[169] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1321/200, v. 12. Bu referansda, Ayşe Sıddîka Hanımın eşinden, "Zonguldak'ta mutavattın iken vefat eden Mehmed Mümtaz Efendi" diye bahsetmektedir.
[170] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 66.
[171] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 79.
[172] TTKEDA, Kayıt Defteri, sy. 1, s. 74.
[173] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1323/49, s. 48.
[174] ZKÜ, Matlûbât Cild-i sânî Defteri 1305, sy. 72, s. 255-257.
[175] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 131.
[176] ZKÜ, Evrak Kayıt Defteri, sy. 73, 1323/300, v. 63.
[177] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 13, s. 119-120.
[178] TTKEDA, Muharrerat Defteri, sy. 13, s. 144.
[179] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 16.
[180] ZKÜ, Vukuat Defteri, sy. 85, s. 166.
[181] BOA, Y.MTV, sy. 309/22.

Abstract

WOMAN MINERS AS ENTREPRENEUR IN EREGLI COAL MINE BASIN

Coal mining within the Ereğli Coal Mine Basin, located in northwest Anatolia on the shoreline of Blacksea, was started at the second quarter of 19th century. In this basin, the permission of running coal mining business was given a company whose capital was invested by six private and domestic investors in 1840 and the company started for a systematic production in February 1841. For the production, the company had subcontractors. By these subcontractors, who were also called miners or miner tradesmen, 385 coal mines were launched until 1909. Amongst these subcontractors, it was discovered that there were also tradeswomen engaged in coal mining. Turkish woman, as have done every period of the history and takes place within the each area of socioeconomic life, had also a role in mining sector in the middle of 19th century to operate coal mines within the Ereğli Coal Mine Basin. In this study, it was investigated miner women who were called as tradeswomen and engaged in coal mining in the past within the Ereğli Coal Mine Basin. It is expected that the finding of the study will provide significant contribution on determining the Ottoman woman taking necessary place within the socioeconomic life.

Keywords: *Herakleia, Eregli Coal Mine Basin, Miner Tradeswomen, History of Coal Mining, women entrepreneurs, Turkey Coal mines.*